انګريزي استعمار او افغانستان

پښتونخوا ادبي ځانګه کويټه

ليکونکی : اولس يار

<u>ټړون</u>

له ۱۸۳۸ څخه تر ۱۹۸۱ م پورې د ملي خپلواکۍ او ټولواکۍ او ټولنيز ادالت د پاره د نړيوال سامراج (چې لومړۍ يې انګريزي او اوس يې امريکي سامراج په سر کښې دی) استعمار، نوی استعمار، او ډول استثمار په ضد مبرزه کې د جنوبي مستعمره پښتونخوا د اسمان مالومو او نامالومو مبارزو او سپيڅلو شهيدانو ته ، چې ځينې ځلانده ستوري پکښې دا دي،

اودولاخان اڅکزئ، پيز مامد ترين، غوث مامود کاکړ، همزه کاکړ، ارسلا خان اتمانخيل کاکړ، مشو خان مرانی، ازمير خان مندوخيل، ساوڼ موسی خيل، ګلباران جوګېزئ، شېر جان کاکړ، زريپ زده کوونکی، سادېک کاسی، او خان شهيد اودل سمد خان اڅکزئ .

فهرست
لومړئ باب ۱. انګريزي استعمار ګام په ګام له شاه زمان څخه تر لومړي انګريز يرغله ۱۷۹۳ تر ۱۸۳۸ ۲. د شاه زمان په هندستان دويمه حمله ۳. د شاه زمان دريم ځل لاهور ته تګ ۴. د افغانستان په باره کې د فيرنګي استعماري سياست ۵. د مهدي علي خان او جان ملکم مشنونه ۶. د جان ملکم او فتح علي خان لوظنامه ۷. د پاينده خان او نورو سردارانو وژل ۸. دشاه زمان ماته او ړنديدل ۹. شاه مامود د افغانستان لومړئ ځل باچا ۱۰. د انګريز ډيلی نيول ۱۱. حاجي پيروز او هرات ۱۲. شاه شجاع ۱۳. د فيرنګي استازی

سریزه

یو نامتو تاریخ پوهاند ویيلي و، چې د افغانستان سیمه له لمړیه څخه د ګړد تاریخ څلور لاره ، چوک او چارسو وسیدلې دی.

دلته د شاوخوا د نړۍ د هر لوري څخه د راپاڅیدلو انساني ځپو مخه شوی ده.دلته د بیل بیل ناغ/ نسل اولسونه او د هغوي تمدونونه سره نښتي او یو ځاۍ شوي دي. دغه حقیقت د دی سیمې پر استوګنو خپلی نیکمرغه اغیزې هم واچولې او بد مرغه یې هم تر شا پریښودلې.

یو قوم چې په داسی چارسو میشت وي، او پر خپل ټاټوبي او خپلواکی او خپلو ځانګړو دودونو بیخي د لیونتوب تر څنډی مین وي، نو هغو ته وچې کلکې دوې روغې وړاندې دي. یا خو به په دا دومره لویو پیاوړو ځپو کې د تل لپاره ورکیږي ـ او خپل نوم او نښان او هر څه به بایلي او یا به ډغرې ورسره وهي.

د سکندر یوناني له وخته چې لیکلی تاریخ رابرسېره شوی دی بیا تر مغولو او فرنګیانو پورې دا حقیقت د لمر غوندې ځلانده دی چې دوي له هریوه راتلونکي یرغلګر سره ډغره وهلی ده ـ د دی پرله پسې ډغرو، نښتو او هلو ځلو پاۍ دا شوه چې دا وګړی د جنګ او ننګ ،میړانې وتلي اتلان او پهلوانان وګرځیدل او په دوي کې داسی سر لوړي او کړه وړه وروزل شول ، چې د شاوخوا نړۍ هیڅ اولس او خلک دوي د ځان سیال نه ګاڼه، او په دوي کې د ښو او بدو هغه آر او مایار ، هم دغه خپل خوۍ بوۍ ، پښتو او پښتونوالی وګرځیدله. پښتو د دوي لپاره د واړو سپیڅلو ، درنو او روښانه انساني قدرونو یوه مجموعه شوه، او د دوي تر ټولو لوۍ پیغور دا سو چې ،، چې ته هم پښتون یې ،، .

د تاریخ پر چوک د استوګنې هغه تر ټولو غټه بدمرغي دا وه چې دا قوم د تاریخ په اوږدو کړلیچونو کې تر ترتله په نښتو، چنګ درب اړخ او هله ګله اخته وو. کډه په شا اوسېدلې دي. دغه ډول چاپیریال د دی سیمې وګړي ځښته پیاوړي جنګیالي او ننګیالي میړونه خو جوړ کړل مګر دغه کړه/عمل دومره تر ځورګې سره وځکیده چې په دوي کې ځان ځاني بې کچه ډیره پیدا شوه او له دوي څخه یې بهترین جنګیالان مګر بدترین سپاهیان جوړ کړل او منځنۍ قومي لښکر یې په پیبلی او منظمه توګه نه شو ترتیبېدلاۍ. د پیوست /دومدار جنګ او نښتو پاۍ دا شوه چې پښتانه د علم او پوهنی او هنر و کارونو ته نه شول اوزګار او دوي د لیک لوست له خوا دومره پاتی راغلل چې له دوي خوارانو هغه د علم ډیر برکتونه خو پریږده ، بیخي هغه خپل وړیاړلی تاریخ هم لا ځینې هیر شو. او د یو چا وینا ده چې له کوم قوم څخه خپل تاریخ هیر شي د هغه بڼه/مثال داسی وي لکه یو سړی چې د یادداښت /حافظه قوت وباېیلي.

په انساني ذهن کې د یادداښت قوت د یوه منځني بربښنتون غوندی دی. چې هم له دغه څخه د انساني ذهن هر ې یوې ګوښې ته رڼا رسیږي. او د همدی له کبله وده کوي. اوس دی نو لوستونکي ځانته په خپل ذهن کې د یو داسی سړي چې یادداښت یې بایللي وي یا نیمګړي وي ، نخښه وسنجوي.

دا سړی به د دی خپلی بنیادي نیمګړتیا له کبله د ذهن په ټولو برخو کې نیمګړی وي. دده په کړه وړه او خوئ بوئ کې به پییل او ترتیب نه وي ـ د ښکارندویو څرګندو حقایقو به سیخه سمه نتیجه نه سي ایستلاۍ.

اوس راشی مونږه د پښتون قوم حالت او د دغه لوړ ،بې حافظې سړي حالت سره وګورو، نو به مونږ ته د قوم دپاره د خپل تاریخ اهمیت څرګند شي. دا خو د جهل او ناپوهی تیارې په مونو خورې ورې وې. چې د باندینو/بهرنیو یرغلګرو و ځانته / علاوه زمونږه د هیواد کورنۍ استثمار د خانانو ، پیرانو ، ملایانو او آفیسرانو په بڼه کښې خپل ځکېدلي اوږدۍ دلال جوړاوه، هغوي یواځې د خپلې خیټې لپاره بشپړ قوم او وطن د جنګ و سرو لمبو ته غورزاوه او بل ته یې مریې کاوه. او مونږه د وطن او اولس خلاف د دې استعمار او استثمار په یو والي نه پوهېدو. یرغلګرو لیوانو دوړې او باران غوښت چې په دغه حالت کې دوي خپل شوم مراد ښه ترسره کولاۍ شو.

مونږه په خپلو کورنیو بدیو او میرڅیو ، خورا ښې سپېرې دوړې سره پورته کولی ، او د دغو له کبله مو د خپلو وینو باران په ځان اورولو . او دښمنان مو د خپلو ځکېدلو دلالانو په مرسته پر خپله ښکلی خاوره غویمنډ ته ایله کړي وو. یرغلګرو داسې ګوزارونه راکړل چې مونږه یې غوټ سره پریکړو او بیا یې بیا ځله وویشلو او د قبایلو او ایجنسیانو او د نور ډول ډول نومونو په لومو او زندیو کې یې د وطن پلورونکو د نوکریو، خانشنینو او اطلاعات الاونسونو پر دانو ونیولو ، الوتل راځخه پاتې شو او غلامان شو. بادارانو چې څه راسره کول مونږ منل.

د وخت له تیریدو سره د لومو او زندیو رنګونه او نومونه هم بدل شو. او هم د دلالانو کړه وړه د زمانی سره سم بدل شو. ښاغلی اولسیار صیب د ټولو پښتنو د مننې او ستایینې وړ دی چې د فیرنګي او افغانانو د نښتو یوه خاکه یې په سوچه پښتو کې پښتو لوستونکو ته وړاندی کړه. زما ښاغلی وکیل صیب ته دا خواست دۍ چې د مغلو او پښتنو د نښتو هم دغسې یوه خاکه راوباسي لکه دا اوسنی. ولس چې اورنګ بیا فیرنګ او له هغه وروستو فیرنګ په بل رنګ، دا ټوله نقل یو په بل پسې بشپړ مضمون دی او د نوي پښتون ټبر ویښ ځلمیان چې پر خپل تیر تاریخ ښه کره نظر ولري. ولی چې له دی ډیره زده کړه کیدلاۍ شي. او د کومې ځلانده بیا او راتلونکی لپاره چې دوي هلې ځلې کوي ، د دی لپاره پخوانۍ تجزیې ډیرې پکاریدلاۍ شي. دا زمونږ د تاریخ هغه ویاړلی ځاۍ دی چې که په مونږ کې ځکېدلي دلالان شته نو د قام د پت او ننګ ساتونکو او پالونکو هم یو بهیر شته ، چې تل دوي د دښمن مخ ته دریدلي دي. د پښتنو او افغانانو د هیواد یوه سیمه هم د داسی ننګیالیو خالي نه ده اوسیدلې. تر اوسه پوری ه د هغو د میرانی او ننګ سندرې د وطن په هر ګوټ کې ښه په ویاړ او خوند وییلي کیږي.

د شلمی پیړۍ دی څرخ د ځښته پریوتلو قومونو لپاره هم د اولسي پاڅون او خپلواکی زیری د خپل عیني قوانینو سره سم راوړی دی. اوس د نړۍ داسی ګوټ نه دی پاتی چیری چې اولسونه نه دي راپاڅیدلي او د خپل ځلانده راتلونکي لپاره هلې ځلې نه کوي. هر چیرې خپل چاري (خودغرضه) استثماري مشران او واکداران پرزول کیږي مګر زمونږ د هیواد پر اولسي عظیم د ثور پاڅون چې خومره هاۍ هوۍ جوړه سوی ده ـ او د دروغژنو دوړویو یو لوۍ خوپ پورته سوی دی او سیمه بین الاقوامي انډوخر پله ښخه ده . چیری داسی خو نه دې چې د دی دوړو او خوپ په ولوره کې بیا مونږه ته چا بده پړلي / ټاکلی ده ؟؟

اوس د مزکې تناوونه سره ځکېدلي دي.د پوهنی او علم رڼا دومره ډیره شوی ده چې تیاره هیچیری هم ورته نه شي ټینګیدلاۍ . پښتنو او افغانانو ته هم د نوې انقلابي زمانې د ځښته

دلته د باندني شوکمارانو (نړیوال سامراج چې په سر کې یې امریکي سامراج دی) او د هغو له مونږ څخه د رانیولو څکېدلو دلالانو (وطني استثمار او رجعت) تکې توري بد مرغه نارو ا لښکرې او د ویښو ځلمیانو د خپلواکی او حق پرستی او ترقی د سپین سباون اولسي لښکرې په خرپ سره نښلي. دا وخت په نړئ کې بې استثمار ټولنه جوړونکي ملکونه چې سر یې عظیم اکتوبر انقلاب کېښودلو او د نورې نړئ په هر گوټ کې د ملي او طبقاتي خپلواکی د غورزنگونو ورځ په ورځ پر مخ تلل او بریالي کېدل ، د ویښو ځلمیانو ملاتړ دي.

څومره په خروښ ، بیړه او پیپلی توگه چې ځلمیان انقلابي نوی رڼا په یو منځني سنجېدلی او سره تړلی تکنیک خوروي ، په هغه انداز به زمونږه د ننگیالي اولس جر گي او مرکي سره غونډیږي. زمونږه په دود کي هم دغه جرگي او مرکي تر ټولو لومړی مهم کار دی. که یو ځل خو مونږ دغه پړاو ته ورسیدلو نو بیا زمونږ د اولس گامونه خورا اوږده او آزمویيلي گامونه دي. د اوسني بین الاقوامي انډوخر مخ نیوي بې د دغو جرگو مرکو بیخي نشي کیدلائ.
ویښ ځلمیان د اولس هغه ذهن او مغز دی ځکه خو دوي ته د پښتون خواري کښ اولس هیله ده چې دوي د نوی انقلابي زمانی کومې علمي رڼاگاني موندلي دي. هغه دی خپل اولس ته په هاغه اسانه او ساده ژبه کې ورسوي چې ډیرئ اولس وربانده پوهېدلائ شي.

ویښ پښتانه باید چې د ښاغلي اولس یار د دی تېوسونو ښه ځیره پلټنه او پلغړنه وکړي چې زمونږه په تاریخ کې دا پیښه ولی بیا بیا شوی ده. چې گټلي جنگونه مو سلا بلا په نه څه بایللي دي.

د یونانیانو د یوی پخوانی کیسی له رویه د خپلواکی ناوی ته یواځی هغه څوک رسیدلائ شي چې د وینو په سیند کې لامبو وهلی شي. اوس که مونږ د هغو وینو اټکل وکړو چې له مودو زمونږ میرنیو په خپله خاوره توئ کړې دي او خپل ننگیالي سرونه یې تری ځار کړي دي، نو دا تپوس ځښته کره پلغړنه او گوړنه غواړي چې دا دومره ډیره سربښندنه او دا دومره ډیره وینه زمونږه د خپلواکی د ناوی ولور ولی نه شو ؟؟؟

د ښاغلي وکیل صیب د کتاب لوستونکي به یو څه ټاکلي ځلمیان وي. او هیله ده چې دوي به دغه کتاب لاس په لاس د پښتونخوا هرې څنډې ته رسوي. او ژر به یې ختم کړي. کله چې د بل چاپ نیټه راغله هیله ده چې اولس یار صیب به دغه اولسي سندرې ،،

سردار مامد ایوب خان وکړل جنگونه
بر سرگورئي راوستل پوځونه

او ،، دوست مامد وویيل خدایه کله به سهار شي....... ،، او داسې نورې هرمرو پلټي او په خپل کتاب کې به يې په خپل خپل ټاپې ځایوي. دا به کتاب نور اولسي او خوندمن کړي. له نورو ویښو او لوستو پښتنو که هغه د مدرسو د نظام تعلیم پېداوار دي او که د سکولي نظام له ټولو څخه دا هیله ده چې دوي به د خپل قوم علمي نیمګړتیاو ته وګوري او د اوسنۍ زمانۍ د ځلانده انقلابي ساینسي نظریو په رڼا کې به د خپل قوم هر اړخیزه اړتیا په سترګو کې وساتي. او خپلې لیکنې او څېړنې به دګر ته راوباسي. ولې چې نوي ځوانان د پښتو لیکلي شیان دومره لږ ویني هسې نه چې دوي یې داسې وګڼي چې پښتانه دا کار کولائ نه شي.

شیراني
۲۷ ستمبر ۱۹۷۹

لومړئ باب
انګریز استعمار ګام په ګام
(له شاه زمان څخه تر لومړي انګریز یرغله)
۱۷۹۳زک څخه تر ۱۸۳۸ ز ک

افغانستان ته د انګریز استعمار خونخوارې منګلي ، د لمړي ځل لپاره د شاه زمان (۲۳ مى ۱۷۹۳ څخه تر ۱۸۰۱) په وخت کښې ، راوغزېدلى. که څه هم دا وخت دا لړه هم درک نه شوه په دى ، دلته د افغانستان د شاوخوا سیمې د هغه وخت سیاسي حالاتو لنډ شان بیان پکار دى.

د احمد شاه بابا (۱۷۴۷ تر ۱۷۷۳) وروسته د ده زوى تیمور د هیواد باچا شولو ، شل کاله حکومت یې وکړلو، او په ۱۷۹۳ کې مړ شولو. د ده څخه د مړینې په وخت یوویشت زامن پاتې شو. چې په هغوي کې همایون، مامود، پیروزابدین له یوې مور او شاه زمان او شاه شجاع له بلی مور څخه وو. پنځم زوى زمان د پلار په ژوند والیعهد جوړ شوى و. نو د پلار له مړینې وروسته په دریشتم مى ۱۷۹۳ دشاه زمان په نامه باچا شولو.

د احمد شاه بابا له وخت څخه حکومت قبایلي سردارانو چلاوه.چې د ولایتونو والیان، او په جنګ کې به سرداران هم دوي وو. دا وخت دا سرداران، په یوې نوې امتیاز لرونکې طبقې بدل شوى وو. د افغان اولس په استحصال اخته شوي وو، د وطن مینه یې لږه شوې او په ذاتي اعراضونو، کې تر هر څه تیر وو. په دوي کې زوره ور ځائ د جمال و، چې د شاه زمان په وخت کې د ده زوي پاینده خان د وزیر اعظم ځائ درلودلو.

تر ستلج پورې پنجاب، کشمیر او سندهـ د افغان فیوډالي دولت لاندى وو. او له خان قلات سره یو ډول اتحاد و، هلته د اروپا هیوادونه د پانګوالی دور ته ورګډ شوي وو. په انګلستان کې د کراموېل په مشرى کښې ، په اولسمه پیړئ عیسوئ کې سرمایه داري انقلاب راوستل شوى و.

د امریکه متحده ایالتونو په کال ۱۷۸۳م کې د انګلستان د مستعمرى (نو آبادي /کالونى) له حیثیت څخه ځان ازاد کړى و.

د فرانس بورژوا انقلاب په کال ۱۷۸۹ کې راغلى و، باچایي یې پائ ته رسولى وه او فیډالي نظام یې مات کړلو.د اروپایي هیوادونو سرمایه دارانو (پانګه والو) د نړئ په شوکه او علاقایى ویش لاسونه پورې کړي وو.

د دى ملکونو سرمایه دار حکومتونو د سرمایه دارانو د استحصالي (استثماري) غرضونو لپاره د ټولی نړئ د ویش ، نیولو، او په ټولو چارو کې د مریيتوب کړنلاره غوره کړله. او د دى لپاره یې د زور، دسیسو (سازشونو) ، بډو، تیر ایستلو او دروغو طریقو سره سم پر ټوله نړئ وینه تویونکي او ویجاړونکي جنګونه وتپل، او د نړئ د دى بربنډى شوکى او د هیوادونو د دى ویش لپاره یې د یور پ ملکونه هم و د جنګ تنور ته وغورزول.

د اورپا د پانګوالو دولتونو د ګټې اخیستلو لپاره ، نورو ملکونو په سیاسي ، معاشي او نورو ټولو چارو کې د مرئ کولو د هدفونو او د هغو د لاس ته راوړلو لپاره د دوئ راز راز طریقو، دا سیاست استعمار بلل کیږي. یا دی ته استعمار وایي.

د هندستان کوچنی وچی ته ، د انګریز سوداګرو ، ایسټ انډیا کمپنی، خپله لومړی کالونی په کال ۱۶۱۲ کې په سورت کې جوړه کړه. د فرانس او برتانیا سرمایه داری طبقې خپلو ملکونه، د منډې او نورو ملکونو د نیولو لپاره، یو له بله سره په وینو تویونکو جنګونو نښلولي وو. فیرنګي په هندوستان کې د ،، وویشه او حکومت وکړه ،، په سیاست عمل کاوه. او د جاګیردار او نورو امتیاز لرونکو طبقو سره ، د بډو، سازش، او د ګټو د یو والي په طریقو ، د هندوستان د اولسونو تر مینځ د تضاد د تیزولو، یو له بل سره جنګولو، او بیا یو په یو تر خپل لاس لاندی راوستلو په لار یې ډیر ګړندي ګامونه اخیستل.

په کال ۱۷۵۵ کښې ، فیرنګي جرنیل کلاییو په سهیلي هندوستان کې، فرانسیسي جرنیل ډوپلي ته ماته ورکړه. او پښې یې ټینګي کړې. بیا دغه کلاییو د بنګال نواب سراج الدوله ته په جون ۱۷۵۷ کې د پلاسي په میدان ماته ورکړه. او بنګال یې ونیولو. اوس نو د بنګال په سرو او سپینو او نورو وسایلو فیرنګی نور زوره ور شولو. بروکس ادمز وایي ، دا مبالغه نه ده چې د یورپ راتلونکې د بنګال په بري ولاړ و،، .

د بنګال د نیولو وروروسته، د ډیلي و لور ته مخ واړولو، چیری چې مغل عالمګیر ثاني باچا و، د هندوستان د جاګیردارانو له لاسه د اولسونو د خپل مابین د جنګ په سبب فېرنګیان بې د څه خنډه مخ په وړاندی تلل. په ۱۷۶۱ کې عالمګیر قاني ووژل شو. په دی شپو کې د ده زوی ولیعهد شهزاده علی جوهر ، د فېرنګي استعمار ګرانو د ټکولو لپاره بنګال ته تللی و. هلته یې له دوي څخه ماته وخوړله ، او په پټنه کې یې د بنګال دیواني هغوي ته ورکړه ، ډیلي (دهلی) ته راستون شو او د شاه عالم ثاني په نوم باچا شو.

د پاني پت په دریمه جهګړه کې ، د پاني پت په ډګر پر ۷مه جنوری ۱۷۶۱ د افغان لښکرو څخه ، چې د احمد شاه بابا په مشرئ کې جنګیدل ، مرهټه ماته وخوړه.

وروروسته انګریز میجر منرو (جګړن منرو) په کال ۱۷۶۴ م کې د بکس په جهګړه کې شاه عالم ثاني ته ماته ورکړه. فېرنګي وروسته ، دی تر خپل لاس لاندی ، د اله اباد او کوړه ضلعو (اولسوالو) باچا کړلو ، او پنځوس لکه روبې اطلاعات الاونس یې ورکړلو. د ده زوئ جوان بخت ، مرهټه سردارانو تر لاس لاندی باچا و. بیا دی بیرته مرهټه و ډیلی ته راوستلو ، انګریز له دی حالاتو څخه په ډیر ګړندیتوب پوره پوره ګټه اخیستله.

په ۱۷۷۳ کښې په کلکته کې انګریز ګورنر جنرل وارن هیسټنګر د اودهـ نواب ته په پنځوس لکه روپې باړه انګریز پوځ ورکړلو ، او د روهیلکنډ د حافظ رحمت خان افغان حکومت یې ونړاولو. دا یې هم پیسې واخیستلې او هو یې د روهیلکنډ دولت ختم کړلو. او اودهـ یې دومره کمزوری کړلو چې بل ګام به یې دلته و.

دا وخت د مرهټه او روهیله افغان سردارانو ، یو له بل سره منګلې وی. او شاه عالم ثاني کله د یوې او کله د بلې ډلې تر لاس لاندې و. د غلام قادر روهیله له لاسه شاه عالم ثاني ړوند شولو، بیا په ۱۷۸۵ کې ، د مرهټه سندهیا په حکم د غلام قادر روهیله لاس پښې پرې شوې، سندهیا د شاه عالم سپه سالار شو ، او دا ډول د مغل قدرت مات شو.

بله خوا ، روهیله افغان قدرت د نواب اودهـ په لاس ونړيدلو، بس پر ډيلي د مرهټه و تش د نامه واک پاتې و. او فيرنگي د ډيلي پوره نيولو ته ځان جمتو کاوه.

د هندوستان جاګيردارو دولتونو د یورپ د سرمایه داري استعمار مخه نشو نیولائ. په دی شپو ورځو کې د فرانس بورژوا انقلاب (کال ۱۷۸۹) په نتیجه کی ، د فرانس سرمایه دار دولت ، د نپولین بوناپارټ د حکومت بڼه اخیستلو کښې و. او د یورپ نورو استعماري قوتونو سره، چې په سر کې يې انګريزي استعماري دولت و، په جنګ اخته و.

د سهيلي هندوستان په مېسور کې ، سلطان ټيپو چې له فيرنگيانو سره د مرګ او ژوند په مبارزه کې نښتی و، د فرانس و حکومت ته لیکونه لیږل رالیږل ، او هغوي ته يې پر هندوستان د فرنګي د ټکولو د پاره وييل. په پنجاب کښې ، سکهـ ، د بيلو بيلو سردارانو په مشرئ کې د قدرت د نيولو هلې ځلې کولې. د وزیر اباد رنجيت سنګهـ ، د ګجرات صاحب سنګهـ ، د لاهور وليهنا سنګهـ او د امرتسر ګلاب د قدرت د نيولو په لور رهي و.

شاه زمان ۲۳ مى ۱۷۹۳ تر ۱۸۰۱

په دی حالاتو کې شاه زمان د افغانستان باچا شو. له دی سره سم ، د هندوستان بيل بيل قوتونه، لکه ټيپو سلطان، مرهټه، روهیله، د يو بل خلاف او بيا په تيره د فېرنګي د مخنيوي لپاره . شاه زمان ته د هندوستان د تګ بلنه ورکړه. له دی پرته، شاه زمان پخپله هم په دی پوهه و ، چې فېرنګی چې يو ځل په هندوستان کې پښې ټینګې کړي، نو آخري ګوزار به يې په افغانستان وي. نو د ده له لومړيو ورځو په هندوستان د بريد چمتووالی و. د حکومت د واګو د تر لاسه کولو له لومړيو شپو څخه شاه زمان او د ده ورونه همايون، مامود، او فېروزالدين (حاجي فېروز) سره په خپلو کې ونښتل. مشر ورور همایون يې درې ځلې په کندهار بريد وکړلو، يا ځئې ونيولو، په پائ کې يې له کندهار سره، پر ۹م اګست ۱۷۹۵ ماته وخوړه. په ليه (ډيره غازي خان) کې ونيولی شو ، سترګې يې ويستل شوې او په ۳۰ م دسمبر ۱۷۹۵ م کې په کابل کې بندي شو. مامود، چاجي فېروز او د مامود زوئ کامران دی پله په هرات کې پورته شول، مامود دويم ځل په جنورى ۱۷۹۵ م کې ماته وخوړه، خو خپلی مور په شاه زمان وبخښلو او بېرته د هرات واي شولو.

په ايران کې اغا مامد کاچار د يو ايراني دولت جوړولو په تکل کې و، ايران د نادرشاه افشار (۱۷۳۷ تر ۱۷۴۷) په جلا جلا نوابيو کې ويشل شوی و. د شاه زمان د باچا کېدلو په وخت ، د ايران د خوا خراسان په مشهد کې ، د نادر شاه افشار ړوند نمسی ، شاه رخ د افغانانو په زور واکمن و. له دی سره په طباس ، مين او تورشيز کې عرب، د مشهد په قطب او په سهيل کې، د تربت حيدري تاجک اسحاق خان، او د مشهد په قطب لويديځ کې کرد سرداران، ګونا خان، ظفر نالو، او مميش خان د کبوشان (کوچان) او چنازان واکداران وو.

ازبکو په مشهد پرله پسي بريدونه کول، او د دولت آمدن (عايدات) د دی بريدونو د بندولو لپاره ، د شا وخوا سردارانو ته د بډو په توګه ورکول کيده.

د شاه زمان په ضد ، د همايون درې ځله او د مامود په هرات کې دوه ځله پورته کيدل ، په داسی حال کې کيده چې دی به د هندوستان په لور رهي و. يا به يې د دی لپاره ملا تړله. په دی به يو خو دی وځنډيده، او بل به يې زور مات شولو. خو په پاۍ کې د کال ۱۷۹۵ په ورستيو شپو کې تر اباسين پر اټک پوری ووت، په حسن ابدال کې يې يو څو شپې وکړلی او په ۳م جنوری ۱۷۹۶ م بېرته پېښور ته وګرځيدلو. او بيا له دی ځايه کابل ته ولاړلو. په دې شپو کې آغا مامد قاچار ، ايراني خراسان يو کړ، په مشهد کې يې ، شاه رخ ونيولو ، او د ده زوی نادر مرزا کابل ته رسېدلو باندی په کابل کې شاه زمان سره وليدل.

د شاه زمان د هندوستان په لور لومړی بريد (جنوری ۱۷۹۷)

شاه زمان د ۱۷۹۶م کال په کابل کې تېر کړلو، او په ژمي کې د هندوستان په لور رهی شولو، دی له کابل څخه په روانېدلو و چې د ايراني باچا مامد قاچار استازی ورته ورغلو ، بيا ده له هغه سره خپل استازی ايراني باچا ته واستولو، شاه زمان دا پلا ، د کال ۱۷۹۷ د جنوری په لومړی نيټه لاهور ته ورسېدلو، دا وخت په هندوستان کې د فېرنګي د مخنيوي وس هيچا نه درلودلو. بس يو د افغانستان د شاه زمان څخه په ويره کې وو. نو يې پر افغانانو د نظر ساتلو لپاره په انوپ ښار کې چهاونی جوړه کړه. او د ۴م بنګال رساله، او ۲۶ م، ۲۷م، ۲۸م او ۲۹م بنګال پياده کنډکونه (رجمنټونه) يې جوړ کړل. وروروسته چې د شاه زمان لاهور ته د رسېدو خبر وذغلو نو يې د باړې د دی پوځ د بنګال پياده ۳۰م ، ۳۱م ، ۳۲م، ۳۳م ، ۳۴م ، او ۳۵م نوي کنډکونه جوړ کړل. شاه زمان په لاهور کې و، چې مامد په هرات دريم ځل پورته شولو، نو د ده د هندوستان تګ نيمګړی پاتی شولو او په چټکتيا سره هرات ته وخوځيدلو. پر ۲م جولاۍ ۱۷۹۷ کندهار ته ورسېدلو. لا په کندهار کې و چې د آغا مامد قاچار د وژلو خبر ورته راغلو. د ده وروروسته د ده زوی فتح علی شاه قاچار په ۲۸ مه جولاۍ ۱۷۹۷ د ايران باچا شولو.

خان قلات مير نصير خان نوري د کال ۱۷۹۴ په پسرلي کې مړ شوی و. نو د قلات لښکر د ده د روۍ مير مامود خان په مشرۍ کې شاه زمان ته کندهار ته راغلو. له دی وروستو باچا په رات بريد وکړلو. مامود يې وتښتاوه او خپل زوۍ قېصر يې هلته والي کړلو. مامود د ايران نوي باچا فتح علی شاه ته وتښتيدلو.

د شاه زمان په هندوستان دويم بريد (۴م جنوري ۱۷۹۷)

په ۲م دسمبر ۱۷۹۷ شاه زمان کابل ته ولاړلو او په ۴م دسمبر ۱۷۹۷ له هغه ځايه هندوستان ته رهي شولو.لاهور ته ورسېدلو هلته احمد خان بارکزۍ والي و. هلته خبر ورغی چې مامود په څلورم ځل په هرات د بريد لپاره ښکاره شولو، قېصر په هرات کې د مامړد د لاسه قلابند شولو، باچا بېرته ډېر ګړندی کابل ته ستون شولو، دی چې هرات ته رسېدلو د هرات والی قېصر په جعلي ليکونو د بې باوری پيدا کولو په وسيله مامود بېرته تښتولی و. دا وار مامود بخارا ته ولاړ او زوۍ کامران او ورور حاجي فېروز دويم وار فتح علی شاه ته وتښتېدل. د لاهور څخه هرات او له هغه ځايه بېرته لاهور ته د شاه زمان په تګ راتګ د فېرنګي سترګې وې. او له دی سره د افغانستان د خانانو ، سردارانو، او نورو امتيازلرونکو ځاني غرضونه لا له لېرې څرګند وو.

د شاه زمان دریم ځل لاهورته تګ (۲۵م اکتوبر ۱۷۹۸)

شاه زمان په هرات کې و چې خبر ورغی چې په پنجاب کې سکهـ پورته شوی دی. ډیر ګړندی د بامیان په لار کابل ته ولاړلو او پر ۲۵م اکتوبر ۱۷۹۷ د پېښور په لار لاهور ته ورسېدلو. په جهلم کې سکهانو د لاری نیولو هڅه وکړه خو باچا سوکه تېر شولو. په لاهور کې یې د روغې جوړې لار واخیستله، او دغه کال یانی ۱۷۹۸ کښې ئې رنجیت سنګهـ د لاهور والي کړلو، چې ډېر باصلاحیته سړی و. شاه زمان بېرته کابل ته وخوځېدلو او په ۳۰ مه جنورئ ۱۷۹۹ پېښور ته ورسېدلو . په جهلم کې د ډېر باران له کبله ترینه توپې پاتې شوې وې چې وروسته رنجیت سنګهـ او صاحب سنګهـ راویستلې او باچا پسې یې پېښور ته ورسولې.

فېرنګي ښکیلاک ګرانو دا وخت د هندوستان ډیره برخه تر خپل ښکېلاک ګر سلطنت لاندې کړې وه. او د پاتې برخو په نیولو بوخت و. ډېرو دولتونو اخري سلګې وهلې.د دی وخت ګورنر جنرل لارډ ولزلي د سبسډيري نظام تاداو (بنیاد) کېښود لو، تر اوسه خپلواکو خو ناتوانو ریاستونو باندې یې زور واچولو چې دوئ دې د برتانیا څخه پرته له نورو ټولو دولتونو سره هر ډول اړیکي وشلوي. ایسټ انډیا کمپنۍ ته دی خپله ژغورنه (ساتنه) وسپاري او د دې په بدل به فرنګی دوي ته د مرستې لپاره پيسې ورکړي. د دی اصل مطلب دا وو چې د برتانیا باداري دی ومني، او د خپلې خپلواکۍ څخه دی لاس په سر شي. دا وخت د ډېرو وجوهاتو له کبله چې پورته یې ذکر شوې دی او که نه) پر دی سیاست د تګ توان په فېرنګي کې راپیدا شوې و.

په هندوستان کې د سیاسي واک ورستۍ لوئ مرکز ډیلی هغه نیمه پخه او نیمه ژیړه زرغونه منه وه چې د فېرنګي و لمن ته په تش باد راغورزېدونکی وه. او فېرنګي د دی پریکړي ګام ته نور خو جمتو و خو یو شاه زمان و چې کال په کال هندوستان ته تللو او دوئ یې دی ته نه پرېښودل ، دوي ویرېدل چې هسی نه شاه زمان د ډیلي په سبب پر دوئ داسی برید وکړي چې بیخي یې داسی تاواني کړي چې دا پخوانی ترلاسه کړې ګټې یې د لاسه وغورزوي.

د افغانستان په باره کې د فیرنګي استعمار سیاست

دا پورتني شرایط و چې لارډ ولزلي په کلکته کې د انګریز ګورنور جنرل و. د ده د سبسډي نظام لاندې د هندوستان ډیر ملکونه ، مستعمره (نوابادي) شول . د هندوستان د نیم او بشپړه مستعمره جوړولو په لار کې تر ټولو لویې خنډ افغانستان په باره کې استعمار ګرانو د افغانستان د کورني او د شاه وخوا د حالاتو په نظر کې نیولو سره دا لاندینی سیاسي کړنلاره ورو ورو غوره کړه.

(ا) د هندوستان د مستعمره کولو او د هغه تر ټینګولو تر وخته لومړی د افغانستان مخ بل لوری ته اړول.

(ب) د افغانستان د ناتوانه کولو او مخ اړولو د پاره د ایران له لوری د افغانستان ولایت هرات ته پرله پسې ویره او خطر جوړول.

(ج) په پنجاب کې د سکهـ سردارانو او امتیاز لرونکو طبقو په وسیله د پنجاب له جاګیري دولت (ریاست) سره لاس یو کول ، بیا د هغو ، له افغانستان سره په وهلو ټکولو اخته کول، چې یو خوا افغانستان نا توانه شي او بل لوری ته د رنجیت سنګهـ د مړینی وروسته سکهـ دولت دومره ناتوانه شوی وي چې سوکه د فیرنګي لمن ته ولویږي.

(د) خو تر ټولو غټه او بنیادي خبره دا چې فیرنګی د خپلو پخوانیو استعماري تجربو په نظر کې نیولو سره دا کړنلاره غوره کړه چې د افغان اولس او د دوي د قبایلي او مذهبي مشرانو ، او نورو امتیاز لرونکو د ګټو تر مابین تضاد ، داسی د ځان په ګټه په کار راولي چې د وخت د زمامدارانو ګټې ، له انګریزي استعمار سره وتړي. او د دوي نس پله ګډ شي. او د فیرنګي په ډول ډول مرستو برسیره یو خو دوي ښکاره په مخه، او فیرنګی تر شا افغانستان ته ننوځي او بل د دوي په ښکاره او پټه لاس وهنه د افغانستان خلک ، د قبایلو، ملیتونو، او مذهبونو په شکل پرله پسې په داسی کورني جنګ او ورور وژنه اخته کړي، چې خو د دی انتشار او بد امنئ په سبب ، افغان ټولنه له خپل اقتصادي ، سیاسي او ټولنیز مخ تګ څخه واوړي ، او بل هم د دی اسبابو په تنیجه کې ، افغانستان دومره ناتوانه شي، چې د فیرنګي استعماري یرغلونو ته د ټینګیدلو او د هغوي د مخ نیوي هیڅ وس ورسره پاتې نه شي. او بیا دا چې افغان اولس، د دی انتشار او بد امنئ جوړونکی پټ لاس د امن لاس وبولي. او د انګریز استعمار نیولو ته چمتو شي.

دا خبره چې انګریز د ځان لپاره دا ډول واضحه سیاسي کړنلاره وټاکله ، به د ده له هغو ګامونو څخه ښه څرګنده شي، کوم چې ، له دی وروستو په مخ واخیستل شول. هر څه چې وو فیرنګي په دی لار ډیر ګړندي او ټینګ ګامونه واخیستل.

دا ښکاره خبره ده چې د دی تګلارې د عملي کیدلو په وخت ، او بیا په تیره د افغانستان د نیولو وروسته ، افغان ټولنی ، خپل طبعي، اقتصادي، سیاسي او ټولنیز پرمخ تګ ، د انګریزي سامراجي استعمار په زهرجن سیوري کې پیل کړلو.

د مهدي علی خان او جان ملکم پلاوې (مشنونه) ۱۷۹۹

انګریزانو په ۱۷۹۹ کې د ممبی یو غټ سوداګر مهدي علی خان چې د ایران د باچا په دربار کې یې ډیره اغیزه (اثر) لرله ، د ایران باچا ته د دی لپاره واستولو چې دی دا باچا پر افغانستان د یرغل لپاره چمتو کړي.. په مهدي علي خان کې د سر آغاخان او د ممبی او کراچۍ د دلالی سرمایه دارې طبقې زنړي لیدل کیږي. انګریزي ښکیلاک ګران د مهدي علي خان د پلاوي (مشن) په باره کې ډیر روڼ (خوش بینه) دي . ښاغلی جی- پې ټیټ په خپل کتاب ،، د افغانستان سلطنت ،، پر مخ ۱۱۰ او ۱۱۱ لیکي، افغان ویری ټول هندوستان په ویره کې اچولی و (اټفلانده کړی و) د باچا بریدونو کال په کال ویره خپروله، چې انګریز یې زړه شیني کړی و. برتانوي واکدارانو د سدوزئ د باچا د مخ اړولو، د هندوستان په باره کې د هغه د ارادو د مخ نیوي لپاره ، د ایران په دربار کې اغیزناک (موثر) د بمبی یو غټ سوداګر مهدی علي خان ایران ته واستاوه.

چې باچا په افغانانو د برید لپاره چمتو کړي، د دوي لپاره هرات یو ډیر نارغرلی هدف و. او مامود د دی په باره کې ډیرې هوسایني جوړې کړې وې. د هرات د ناسو د نوین ساتلو په

د مهدی علی خان د پلا (مشن) د بري خبر لا کلکتی ته نه و رسېدلی چې د کال ۱۷۹۹ په وروستیو شپو کې ، تورن (کپیټن) جان مالکم بیا پر پلا د تهران دربار ته واستول شو. جی-پي ـټيټ په خپل پورتني ذکر شوي کتاب کې پر مخ ۱۱۱ لیکي ،، د کال په کال د افغان برید له ویری د هندوستان د ایستلو لپاره ، له باچا سره بندوبست کول، که چېری فرانسیسي ملت د ایران په باره کې په زړه کې څه لري، د هغو مخالفت کول، او د ایران سره د تجارت دوواړ پېل کول، او و خپل پخواني ځائ ته رسول درې هدفونه (موخې) دې پلا تر مخ درلودل،، لېفټېنټ جنرل میکمن په خپل کتاب ،، افغانستان،، کې په مخ ۸۱ د جان مېلکم د پلا په باره کې لیکي ،، چې د دی پلا اصل هدف د شاه زمان د کال په کال برید ، چې هر وخت د کمپنی د ډېر خرڅ سبب ګرځیدلو ، د ویری څخه د هندستان د ایستلو لپاره ، د هغه مخ د افغانستان و لویدیځو ولایتونو ته اړول و.،،

فرنګي دا وخت په افغانستان د هرات د لوري د ویری داسی عمل پېل کړلو چې وروستو یې بیا د هغه د جلا نیولو په سیاست لاس پوری کړلو. کوم شوکمار ته چې یې په هرات د یرغل لپاره وییلي و، وروستو به یې له هغه سره داسی ناړې سورې جوړې کړې ، چې یو خوا به یې په افغانستان کې د لاس وهنی پلمه جوړه شوه او بل به یې د هرات له افغانستان څخه د جلا او ځان ترلاس لاندی شاتلو عمل وکړلو.په دی باره کې مالوم انګریز ښکېلاکګر (استعمارچي) میکمن په دی استعماري سیاست ډېر پوهه و، د خپل کتاب ،، افغانستان،، په ۷۹ مخ لیکي ، دا په هرات د برید ویره وه ، چې وروستو یې ، د انګریز او افغان د پولی په سیاست کې افغان چارې یو اهمه برخه وګرزوله. نو کله کله دا خیال ، چې مونږ د نولسمې پېړئ په لومړي سر کې هغه بو ((فرضي خطره) ته باد ورکاوه چې وروستو یې مونږه پخپله بې ارامه کړو ، یوه خوندوره ټوقه شي ،،

د جان مالکم او فتح علی شاه لوظنامه (۱۸۰۰)

انګرېز استعمارګر جان مالکم له باچا فتح علی شاه سره لوظنامه لاس لیک کړله. د دی په هکله یو بل ښکېلاکګر ډبلیو- کی فریزر ټیتلر په خپل کتاب ،، افغانستان،، کې پر مخ ۷۸ داسی لیکي ، ،، چې تر څو پورې چې په افغانانو پورې اړه لري، نو شاه دا ذمه واري واخیستله ، چې که هر وخت دوي په هندوستان د برید هڅه وکړي نو د دوي وطن به وران او ویجاړ کړي، او د دی پورته ذکر شوي ملت د تباه کولو او ذلیل کولو لپاره به هر ډول وس وکړي . برتانوي حکومت له خپلې خوا لوظ وکړلو چې ایراني پوځ ته به جنګي سامان ورکوي ،، انګرېز استعمار ګرانو چې په (۱۷۹۹ ـ ۱۸۰۰) کې د افغان ملت د ذلیل کولو ، بربادولو، د دوي د هېواد د تباه کولو او ویجاړولو و هدف ته د رسېدلو لپاره ، د افغانستان د شاوخوا او بیا په تېره و کورني امتیاز لرونکو ته کومه وظیفه ورپه غاړه کړه، له دی وروستو دوي دا په ډول ډول طریقو و سر ته رسوله.

د افغانستان سیاسي او پوځي ماتی ، ورانی، سپکاوی ، پر ساه پاتی والی ، او د هیواد ښکیلاک او نیم ښکیل کېدل د انګریزي ښکېلاک ګرانو ، د کورنیو او بهرنیو امتیاز لرونکو وطن

د دهرات د دی ناسور په سبب وه ، چې د کال ۱۷۹۸ په پاۍ کې ، د رنجیت سنگهـ د لاهور د والي جوړولو وروسته ، شاه زمان گړندی کابل ته ستون شولو ، او په ۳۰مه جنوری ۱۷۹۹ پېښور ته ورسېدلو، بیا کابل او له هغه ځایه کندهار ته ولاړلو.

ماموړ چې ، د جنوری ۱۷۹۸ او د جنوری ۱۷۹۹ په شپو کې په هرات کوم څلور بریدونه کړي وو، هغه ساه زمان له فتح علی شاه څخه انگېرل (گڼل) . په دی خو دی کندهار ته ولاړ . په ۱۸۰۰ کې ، فتح علی شاه، د مهدي علی خان ممبی والاو مالکم د پالوو په نتیجه کې د هرات د ناسور د نوین ساتلو ، د سیاست د عملي کیدلو لپاره ، له ماموړ سره افغانستان ته د ایراني خراسان ولایت د حالاتو په پلمه رانیزدی شوی و.

شاه زمان ، فتح علی شاه ته خپل استازی توره باز خان واستولو چې تهران ته یې وگرځوي، فتح علی شاه په دی شرط دی ته تیار شولو ، چې ماموړ او حاجي پېروز به افغانستان ته ځي او خپل ځاۍ به بېرته ورکول کېوي. د دی سفراتي عملیاتو وروسته فتح علی شاه تهران ته ولاړلو او ماموړ یې تورشیز ته پرېښودلو چې هلته یې د ده د اوسېدلو بندوبست کړی و. په اصل کې فتح علی شاه او ماموړ پر انگریز د شاه زمان زور کمولو ، او د دهغه د ځنډولو مرام یې درلودلو کوم چې یې ترسره کړلو.

د پاینده خان او نورو سردارانو وژل (۱۸۰۰)

دلته فتح علی شاه او ماموړ د افغانستان د سپکولو تدبېرونه نیول ، هلته پخپله په افغانستان کې داسې پېښنه وشوه ، چې د امتیاز لرونکو په لاس ، په وطن کې داسی اور ولگیدلو، چې یو خوا یې د شاه زمان مخه له فېرنگی څخه واړوله او بل خوا یې افغانستان د خپل اقتصادي، سیاسي او ټولنیز پرمختگ او بدلون څخه راواړولو. او بیا د تاریخ په دی دور کې ، چې د اروپا پانگوالي (سرمایه داري) له ښکته حخه پورته پړاو ته په اوښتلو کې وه، نو په افغانستان کې په دی کورني حالاتو کې ، انگرېز استعمار لاس واچولو. او دا کورنی جنگ نور وغزیدلو، قومونه (قومیتونه) ، مذهبونه ، او قبایل له یو بل سره په جنگ اخته کړلي شوي. د پېداواري قوتونو د مختگ لاره ونیول شوله، د اولس استحصال څو کرته ډېر شولو، خانان، پیران او ملایان یعنې واک لرونکي او مراعات لرونکې طبقې او سماجي ډلې له اولس او وطن څخه نورې لېرې شولې. او دا په منډۍ کښې وولاړ د وطن په ضد د انگرېز اسونه وو.

او انگریز وربانډی سپاره د وطن د نیولو په موخه ښکته پورته زغلیدل. په دی کې لږ ډېر هر اغیزناک سړی د وطن په خلاف څه له پوهې خاوندان او څه په ناپوهه انگریزانو په خپل کار راوستل. او که یو چا چېرته د وطن د ژغورنی لپاره یو څه مېړانه وکړه، نو بیا د فېرنگي په مشری کې د وطن دښمنو ډلو داسی حالات جوړ کړل ، چې هغه وطنپال به یې یا د وطن پالونکې ډلې څخه راوگرځاوه او د وطن خرځونکې ډلې ملگری به یې کړلو او یا به یې په ډیره لاچاری خپل سر له لاسه ورکړلو،د هیواد د قومونو (قومیتونو) مذهبونو ، او قبایلو تر

د دی کورني جنګ سر داسی کېښودلی شولو چې په ۱۸۰۰م کال کې ، چې شاه زمان په کندهار کې و، نو د ده د وزیر وفادار خان د استبدادي او ضدي طریقو په سبب ، ډېرو سردارانو ، چې په سر کې یې د جمال خان زوئ پاینده خان بارکزئ، اسلام خان پوپلزئ، حکمت خان سرکانی، مامد ازیم خان الکوزئ، میر ارسلاخان جوان شهر قزلباش، او جعفر خان جوان شهر وو، د وزیر او باچا خلاف دسیسه جوړه کړله، چې وزیر وفادار خان به ووژني او باچا به ژوندی ونیسي، وزیر ته دا دسیسه مالومه شوه او تر څه کولو یې د مخه دا سرداران ونیول او سره د پاینده خان بارکزئ یې مړه کړل، په کندهار کې تلاشي پیل شوه خو د پاینده خان زوئ فتح خان ، چې وروسته د وزیر فتح خان په نامه وپیژندل شولو، سره د ورونو او خپلوانو وړومبی د هیلمند په غاړه خپل کلي نادعلی ته او بیا له هغه ځایه په ایران کې د مخکې نه پروت مامود ته وتښتېدلو. اوس نو چې په کور کې اور بل شولو، نو دا قوت د مامود او فتح علی شاه سره یو ځائ شولو، څوک چې د انګریز په ښکېلاکګره لاره لا پخوا روان وو.

په دی کیسه کې یوه د یادونی وړه خبره دا ده، چې دی سردارانو د وزیر د وژلو او د باچا د نیولو لپاره خبرې د یو هندوستاني پیر غلام مامد په خانقاه کې وکړې، عجبه نه ده چې که دا هندوستانی پیر ، پخپله د راتلونکي وخت لارنس یا په خپله په افغانستان کې د نورو وطن خرڅونکو /پلورونکو پیرانو یوه لومړئ تجربه وه. که څه هم د دی په باره کې هیڅ هم څه تاریخي شهادت نشته . له دی وروسته، دا پیر غلام مامد وتښتېدلو او په ډهاډر کې ونیول شولو، او سر یې پرېکړل شولو ، نور په ډهاډر کې ښخ شولو او سر یې په کندهار کې د هراتي دروازی د باندی د پاریاب د نهر سره ښخ شولو.

اوس نو د هرات د تېپ د نوین کولو لپاره فتح خان هم مامود ته لاس ورکړل، او فېرنګی او فتح علی شاه خو لا تر شاه ورته ولاړ وو.

د شاه زمان ماته او ړندېدل (۱۸۰۱)

په کال ۱۸۰۱ کې ، شاه زمان د فېرنګي د مخنیوي لپاره پېښاور ته ولاړو. دا یې چې واورېدل نو فتح خان مامود ته په کندهار د برید کولو وویېل. او دواړه کندهار ته وخوځېدل، د فتح خان ټول قوت له مامود سره یو ځائ شولو . شاه نواز بارکزئ چې په کندهار کې و، مامود ته د واورو د ویلي کېدلو څخه مخکې د برید کولو وویل، چې له پېښاور څخه کندهار ته کومک ونه رسیږي. د شاه زمان والي

شاه زمان د پنجاب پلا پرېښودله ، او بېرته يې د کندهار مخه وکړله. د مقر او قلات غلزئ (زابل) په مينځ کې د مامود سره نښته وشوله خو د احمد خان نورزي د جلا کېدلو له کبله يې ماته وخوړه، احمد خان پخپله هم د وفادار خان وزير ، د استبداد او زياتوب له وجې د شاه زمان څخه لاس واخيستلو.

شاه زمان په شا کابل ته ولاړ ، خو هلته يې د ارسلا خان قزلباش د وژلو په سبب مخالفت ډير و، نو جلال اباد ته ولاړ، د ده کشر ورور شجاع د پېښاور والي و، کمک ته يې راوغوښتلو، مامود کابل ونيولو.

وروروستو په اشپان کې ، چې د جلال اباد څخه شپږ ويشت ميله لېرى دى ، شاه زمان له مامود څخه ماته وخوړه، شاه زمان له خپل لښکر څخه جلا شولو او د عاشق په نوم د يو سردار په کور کې د وفادار خان سره ننواتى شولو . شاه زمان د دى کوربه سره ډير ښه کړي وو. عاشق دى بندي کړلو او مامود ته يې پټ حال واستاوه. شجاع عاشق ته د دوي د ايله کېدلو لپاره سرې ولېږل خو هغه دوي ايله نه کړل. له شاه زمان سره دا وخت مشهور غمۍ کوه نور او بل لعل پکهراج هم وو. کوه نور يې په هغه کوټه کې چې دى پکې و په يو چاود کې پټ کړلو او پکهراج يې کارېز ته وغورزولو.

له دى وروستو مامود ، د فتح خان يو ورور د مامود د نيولو لپاره واستاوه . چې شاه زمان يې مامود ته راوستلو، نو هغه دفېرنګي د ،، افغان ملت د سپکولو او د هغو د وطن د ويجاړولو،، په سياست لومړئ خو غټ ګام دا واخيست چې په ټول هندوستان، ايران او افغانستان کې د فېرنګي د يرغل مخه نيونکو د هغه وخت مخکښه او مشر شاه زمان چې دا وخت ايله د ۳۲ کلونو ځوان و، په سترګو کې يي ورته د اور سور سلايي ووهل او ړوند يې کړلو. په دى انسانيت سوز عمل يې يو خو پخپله په شاه زمان نړئ توره تياره کړله او بل يې د فېرنګي د په شا تګ ويره د تل لپاره پاى ته ورسوله. او په هندوستان، ايران او افغانستان کې يې د منګلو د ښخولو لاره ور ايله کړله.
شاه زمان په خپله په داسى ذلت امېز حالت کې واچول شولو چې هغه شاه زمان چې فېرنګى به د ده د ويرى رېږدلو وروستو ډير وخت په لودهيانه کې شاه زمان د فېرنګي ننواتى و، او دده ورور شجاع فېرنګى له ځان سره افغانستان ته راوستلو. وروستو شاه زمان ډير زوړ په لودهيانه کې مړ شولو.

افغانستان له کال ۱۸۰۲ څخه تر ۱۸۳۸
شاه مامود د افغانستان په لومړي ځل باچا ۱۸۰۱ تر ۱۸۰۳

په ۲۵م جولائ ۱۸۰۱ ، مامود ، د شاه مامود په نامه د افغانستان باچا شولو، د وطن او اولس خلاف د فېرنګي او بیا د فتح علی شاه په لاس کې د وطن خرڅوونکو/پلورونکو د محاذ بنسټ (تاداو) یې هغه وخت اېښی و چې لا باچا نه و جوړ شوی ، فتح خان یې وزیر شولو.
د شاه زمان په مور ورور شجاع ، یو ځل بیا په اشپان کې په ۲۰ ستمبر ۱۸۰۱ کې له شاه مامود سره جګړه وکړه خو مات شولو او پېښاور هم د شاه مامود لاس ته ورغلو. شجاع د ګومل په دره ، د غوالېري په لار د سلېمان غرونو ته ولاړ.

د انګریز ډلي نیول

انګرېز چې اوس یې له افغانستانه هېڅ ویره نه کېدله ، نو د دی جوګه شو، چې هندوستان ټول لاندی کړي. په ۱۸۰۳م کې د ډیلي د باندی په پټ پاړګنج نومي ځائ کې لارډ لیک مرهټه پوځ ته چې فرانسویانو یې مشري کوله ماته ورکړه، او په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره فېرنګي ډیلی هم ونیولو، لس کاله د شاه زمان برید ته چمتو فېرنګي په یو ګام کې ډیلی لاندی کړلو او په پنجاب کې د ستلج رود غاړی ته راورسېدلو. شاه عالم ثاني د فېرنګي وظیفه خور تش د نوم باچا و. اصلي واک د فېرنګي و.

حاجی فېروز او هرات
شاه مامود باچا شولو نو یې حاجی فېروز له ایرانه راوغوښتلو او د هرات والي یې کړلو. په دغه ورځو کې اودل رحمان هوتک او شهابودین د مامود په ضد پورته شول خو وروستو مات شول شجاع ړوب او بوری ته ولاړلو او بیا دغه اودل رحمان او شهابودین ورسره ملګري شول. وروسته کویټی ته ولاړ او ژمی یې هلته تېر کړلو. د کندهار د نیولو تکل یې وکړلو خو ناکام شولو او بیا بېرته بوری ته ولاړ. څه ګانه یې خرڅه کړله چې لښکر جوړ کړي، دلته قېصر د شاه زمان زوی او مدد خان هم ورته راغلل، بیا له بوری څخه زرمت ته ولاړل.

په ۴م او ۵م جون په کابل کې د یو هلک په سر د سني او شیعه جګړه پېښه شوله ، سني فرقی شجاع راوغښتلو چې دزرمت څخه ورغلو، او یو پلاوی یې په ۱۳م جولاي کابل ته راوستلو ، وزیر فتح خان په هزاراجاتو کې و، شاه مامود په بالاحصار کې قلابند شولو بیا یې وسله کېښودله او بندي شولو، وروستو د شاه

شاه مامود بندي شولو نو يې لومړی د سترګو د ايستلو حکم وشولو خو د شاه زمان فراخدلی شجاع دی خبری ته مجبور کړلو چې سترګې يې ترينه ونه ويستلې بس بندي و. د شاه زمان غمی بېرته وموندل شولو ، عاشق ووژل شولو.

شاه مامود له شاه زمان څخه بيخي يو بدل سړی و، له شهوت، غصې او حېواني او نفساني خواهشاتو څخه جوړ و. د دی لپاره يې ژوند تېر کړلو او وطن يې ترينه ځار کړلو.

شاه شجاع (۱۸۰۳ تر ۱۸۰۹)

شجاع اوس د شاه شجاع په نامه د افغانستان باچا شو، فتح خان يې وبخښلو، خو هغه بېرته وتښتيدلو، د شاه مامود زوي کامران کندهار ونيولو خو بېرته ترينه واخېستل شولو، وزير فتح خان بېرته شجاع ته راغلو ، خو بيا د دويم ځل لپاره وتښتېدلو، او د شهزاده کامران سره يو ځائ شولو، په دی شپو کې مامود د کابل له بالاحصار څخه د ښار د امام په مرسته وتښتېدلو، او فتح خان او کامران بيا په کندهار بريد وکړلو، چې شجاع ورغلو نو فتح خان او مامود فراه ته ولاړل.

په ۸-۱۸۰۷ کې ايراني لښکر يو ځل بيا د شپږم ځل لپاره هرات قلابند کړلو، خو ځلويښت ورځې وروستو د بډو اخيستلو وروسته بېرته ولاړل. دا وار چې شجاع کندهار ته ولاړ نو پر مخ سندهـ ته رهي شولو، او د ډيره جاتو (ډېره غازيخان او ډېره اسماعيل خان) په لار پېښور ته تللو چې په بهاولپور کې ورته مالومه شوله چې ماونټ سټيورټ الفنسټن ، انګرېز استاځی ، افغانستان ته د باچا لېدلو ته راروان شوی دی. شاه شجاع په لسمه جنوری ۱۸۰۹م او الفنسټن په ۲۵مه فروری ۱۸۰۹ م د افغانستان د ژمي پلازمينی پېښور ته ورسېدل..

د فرنګي استاځي

په قطبي هندوستان کښې ، ډيلی فرنګي نيولی و، لا په ۱۷۹۹ کښې يې سلطان ټيپو وژلی او مېسور يې ښکېل کړی و. په افغانستان کې فتح خان او مامود دايراني فتح علی شاه او انګرېز استعمار په خوښه له مرکزي حکومت سره لاس

فېرنګي په هندوستان د فرانس او روس د برید بَوّ (فرضي ویره) راپورته کړه. او په دی پلمه یې په اصل کې په پنجاب ، افغانستان، بلوچستان، او ایران کې د غټو استعماري ګامونو اخیستلو لپاره د څه ځائ جوړولو لپاره لومړی سفارتي عملیات پېل کړل.

دا وخت لارډ منټو په هندوستان کې ګورنر جنرل و، په ښکاره یې د نېپولین د مخنیوي د پاره، د اتحاد د جوړولو د امکاناتو د کتلو، د پاره افغانستان ته الفنسټن ، پنجاب سکهـ دربار ته مټکاف ، ایران ته لومړی د افغانستان د تذلیل خوښونکی او د فتح علی شاه دوست جان ملکم واستولو، دغه وه چې الفنسټن په پېښور کې، افغان باچا ته په فروری ۱۸۰۹م کال کې حاضر شولو. دی استاځو په اصل کې په پنجاب، افغانستان، او ایران کې څار او جاسوسي کوله، ټوله ځمکه یې وچه کړله، الفنسټن د افغانستان په هکله د مالوماتو نه ډک ،، د کابل سلطنت ،، په نامه کتاب ولیکلو، دی کتاب د علمي وړتیا برسېره ، فېرنګي ته د استعماري سیاسي لارو او طریقو د ټاکلو د پاره ډېر کار ورکړلو. او فېرنګي ته یې افغانستان ته د ننوتلو د پاره ، د جغرافیایي لارو سره سره سیاسي لارې ګودر په ګودر څرګندې کړې، د هغه وخت سره سم یې ښه سیاسي جاج واخیستلوـ د ذکر وړ خبره دا ده چې ، په دی مالوماتو راغونډولو کې د فېرنګي الفنسټن او بیا وروسته هر وخت د فېرنګي استعمار ، د افغانستان ملایانو، او پیرانوډیره مرسته وکړه. دوي پاک کنل کېدل، په درنه سترګه ورته کتل کېدل، هر خدمت یې مفت او وړیا کېدلو، هسې هم د یو څو ښارونو پرته د مېلمنو لپاره ډودئ په ګړد افغانستان کې وړیا وه. د دوي هېڅ هم ویره نه وه، په ځانونو یې د اسلام د مبلغ کمبله اچولی وه. هیچا ورته هیڅ ډول د جاسوسئ ، تېر ایستلو او غولولو ګوته نه شوه نیولی، او د وطن د خواري کښانو په ډودئ د دوي لیک او لوست هم زده و.
د څار او جاسوسئ سربېره ، دی درېواړو استاځو دا هم وکړل چې له فېرنګي استعمار ګرانو سره د افغانستان باچا د دوستئ، راجه رنجیت سنګهـ د باهمي دوستئ او بله د ایران ،، باچا د باچاهانو،، هم د دوستئ لوظنامي وکړلې، د رنجیت سنګهـ سره د دوستئ لوظنامه، لومړی د افغانستان او بیا وروسته پخپله د پنجاب د نیولو یو ښه تاداو/بنیاد جوړ شولو.

شاه شجاع وروسته د افغانستان د خپلواکئ، ملي حاکمیت او خاورې په ضد یوه اهمه وسله وګرځېدله. تر دی چې له افغانستان څخه د هندوستان په ډول د بشپړه مستعمرې په جوړولو کې یې هم له شاه شجاع څخه کار واخیستلو. خو د افغانستان په خپلواکئ میین اولس د فېرنګي د دی وسلې د ماتولو سره سره فېرنګي ته هم هغه ګوزار ورکړلو چې مازغه یې ورله وچورلول.

فېرنګي ښکېلاک ګر ليفټننټ جنرل مېکمن ته د دغو لوظنامو اهميت ښه څرګند و، دی د خپل کتاب ،، افغانستان،، په مخ ۸۵ ليکي، په دی لوظنامو کې ډير څه نه وو، خو مونږ د افغانستان او ايران دواړو په سالميت ډير زړه شيني وو، دی لوظنامو مونږ ته د لاس وهنو ښکاره حق راکړلو .

لنډه دا چې فېرنګي د دی لوظنامو وروسته ، د دوستۍ په پلمه خو په اصل کې د ټوپک په زور ، په پنجاب، افغانستان، بلوچستان، او ايران کې د لاس وهلو د حق دعوېداران شول. او له دی وروسته يې ، هر ډول ډيره مستقيمه سياسي او پوځي لاس وهنه پيل کړله.

دلته د فېرنګي سره لوظنامې وشوې ، هلته د رنجيت سنګهـ سره د ديرش کلنی جګړی بدې ورځې پيل شولې. دا په اصل کې د استعمار ګر دوست فېرنګي د دوستۍ مېوه وه، چې د پخواني غوره کړي سياست سره سم يې دی جنګونو ته ببوزی وهلو. او د پای ګټه يې هم د دغه فېرنګي دوست ځولۍ ته وغورځېدله. فېرنګي هر وخت د دا ډول حالاتو جوړولو په نتيجه کې دا ګټې ټولې کړي دي. . د دغه لوظنامو څخه وررسته ميکمن په خپل کتاب افغانستان کې په ۸۶ م مخ ليکي،،، د راتلونکو ديرشو کلونو تاريخ، د افغان او سکهـ د يو د بل خلاف پرله پسې او تاواني جنګونو، او نابېره چپاوونو، تاريخ دی. چې تجارت ته د ودې ورکونکي او امن خوښوونکي انګريز د ناهيلو کېدلو لوئ لامل و. او دغه خبرو په پای کې د واضح سياست اختيار کولو ضرورت پيدا کړلو ،،

دلته دواضح سياست اختيار کولو ،، څخه د ميکمن ، د افغان او سکهـ د دېرشو کلونو د وينه تويونکو نښتو وروسته په اکتوبر ۱۸۳۸ م کې په افغانستان د فېرنګي د لومړي لويی پوځي يرغل پالېسي (تګلاره) مراد ده.

د شاه شجاع ماته (۱۸۰۹)

الفنسټن لا په پېښاور کې و، چې د دوست د پخوانيو عملياتو نتيجه بيا راوتله، پېښاور ته خبر راغلو چې د قبايلي دښمنيو سره په کار اخېستلو مامود کابل ونيولو، انګريز په ښکاره خو دا ږغ وکړلو چې برتانوي حکومت په کورني جنګ کې د مداخلت تګلاره نه لري. خو دا يواځې خبرې وې، په اصل کې دغه جګړی ته لمن فېرنګي وهله.، په سر کې په ښکاره لاس نه وهل او په پټه ښه پوره لاس وهل په نړئ د انګريزي استعمار يوه له ازمېښته وتلی تجربه وه. چې

دلته لارډ منټو ، الفنستین بېرته وغوښتلو دی په ۱۴م جون ۱۸۰۹ م کې بېرته هندوستان ته رهی شولو، د شاه شجاع کهول او خزانه له دوي سره راولپنډۍ ته واستول شول. او هغه شاه زمان چې فېرنګی د ده له ویری په ارام نشو کښېناستلی اوس د یو لاچار ړوند په حېث د فېرنګي له استائي سره راولپنډۍ ته ولاړلو.
د خپل سیاست په دی بریالیتوب به، چې ړوند پخوانی افغان باچا شاه زمان، د بل باچا شاه شجاع له کهول او خزانی سره د دوي سره د دوي سیوري ته رهی شولو او هم په افغانستان د یو اوږد جاګیردارانه کورنی جګړی لمبې بلې وې، او د فېرنګي هند ته په پرېوتلو و، هروهرو به انګریزي ښکېلاکګرانو په خپل مینځ کې مجرمانه موسکا کړي وي.

د نیملي جهګړه (۱۸۰۹)

لنډه دا چې مامود له کابله او شجاع له پېښوره را په مخه شول، په دواړو لښکرو کې د سردارانو دسیسې رواني وې، د مامود په لښکر کې علیم خان نورزئ ، د وزیر فتح خان په وینا ووژل شولو، هلته د شجاع د سامان مامور وزیر فتح خان رانیولی و، مدد خان ساکزي هم له فتح خان سره لاس یو کړی و، کوم وخت چې د شجاع سامان جلال اباد ته ورسېدلو ، چې هلته به کیمپ لګېدلو ، نو د سامان مامور هلته کېمپ ونه لګولو او دیرش میله پر مخ ولاړلو، د پېښور او کابل تر دا منځ په نیمله کلي کې یې وطاق ولګولو، شجاع چې جلال اباد ته راغی نو کېمپ نه و، شک یې وکړلو خو په بیړه نیملې ته ولاړلو . هلته وزیر فتح خان په لړ خو دمه لښکر د شاه شجاع په ستړي او د اګست د ګرمۍ او اوږد مزل وهلي لښکر برید وکړلو، شجاع کلکه ماته وخوړه، توپې ، مالونه او څه خزانه یې له لاسه ووتله ، اکرم خان وزیر یې هم ووژل شولو . شجاع ترپ وهل (وتښتېدلو) او د سهېل لوري ته ولاړ.
څو میاشتې وروستو یې کندهار ونیولو خو بېرته په مخه شولو او د ګومل په لار پنجاب ته ښکته شولو. په پنجاب کې د رنجیت سنګهـ سره د لېدلو ورسته راولپنډۍ ته ولاړ. شاه زمان او کهول یې هلته وو، اوس نو د شاه زمان سره ، دا افغان باچا هم ، د فېرنګي په چالونو، د مامود، فتح خان او فتح علی شاه په پره نیولو د انګریز لومې ته رانبژدی کړل شولو، یو کال یې په راولپنډۍ کې تېر کړلو.

شاه مامود د دویم ځل لپاره د افغانستان باچا (۱۸۰۹ تر ۱۸۱۸)

د شجاع د زغلولو وروسته ، شاه مامود د دویم ځل لپاره په ۱۸۰۹ م کښې د افغانستان باچا شولو، او فتح خان یې وزیر شولو. دا وخت د جاگیردارانو د دی کورني جنگونو په لامل افغانستان ډیر مانده شوې و او نور هم په دغه لور روان شو.

هلته د پیرنگي د پخوانۍ تگلارې سره سم اوس په ۱۸۰۹م کې چارلس مټکاف له رنجیت سنگهـ سره د دوستۍ لوظنامه هم وکړله. او انگریز د خپل سیاست د آله کار په توگه کار ځیني اخیستلو لپاره د رنجیت سنگهـ په شاه ټپول هم پیل کړل. رنجیت سنگهـ د افغانستان په کندم کولو بوخت شولو.

شاه شجاع چې په ۱۸۰۹ م کې مات شولو نو پنجاب ته سوړ شولو، په دوه کاله کې یې دوه ځله پیښور ونیولو . یو وار د وزیر فتح خان ورور وشړلو او دویم وار د اټک هغه گورنر چې ده گورنر کړی و، بندي یې کړلو او د کشمیر والي ته یې په لاس ورکړلو چې هلته یو کال بندي شولو.

په ۱۸۱۱م کې ، چې شاه شجاع له ملتان څخه کومک وغوښتلو نو شاه مامود پنجاب ته ولاړلو او له رنجیت سنگهـ سره یې ولیدل. ، هم په دغه کال شاه زمان د شجاع له کورنۍ سره ، په لاهور کې، د رنجیت سنگهـ ننواتۍ شولو.

د کشمیر والي اتامامد خان ، چې شجاع ورسره بندي و، هم پورته شولو، نو وزیر فتح خان د کشمیر مخه وکړله، په لاره کې یې د رنجیت سنگهـ سره ولیدل، او دا پریکړه یې وکړه چې افغان لښکر چې د بهمبر په لاره کشمیر ته ځي ، او بیا چې برې ومومي نو به د مال غنیمت دریمه برخه رنجیت سنگهـ ته ورکوي، فتح خان په فرورۍ ۱۸۱۳م کال کې د کشمیر والي ته ماته ورکړه، شاه شجاع یې د رنجیت سنگهـ استاځو ته په لاس ورکړلو چې هغوي لاهور ته واستولو.

د رنجیت سنگهـ د افغانستان څخه وړومبۍ نیوکه ــــ د اټک قلا نیول (۱۸۱۳)

ــــــاوس نو رنجیت سنگهـ د افغانستان په نیولو او کندم کولو لاس پورې کړل.. د اټک هغه والي چې شاه شجاع یې نیولی و او جهانداد نومېدلو په پټه د رنجیت سنگهـ سره لاس و. او د اباسیند په غاړه ، د ډیر جنگي اهمیت ځائ ، د اټک قلا یې په دسیسه رنجیت سنگهـ ته ورکړله، دا لومړۍ گوزار و چې د افغانستان د وطن پلورونکو سره په گډه رنجیت سنگهـ په افغانستان وکړلو، د تیري سربېره، د اټک افغان قلا، په افغانستان کې د مخ ټوپ لپاره د ستراتیژیک اهمیت توپنۍ وه.

په چچ هزاره کې سکهـ او افغان جهګړه(۱۳ جولائ ۱۸۱۳)

وزیر فتح خان چې د افغان خاورې د نیولو واورېدل ، نو یې د اټک قلا ته نېژدی ، د اباسیند په کینه غاړه په چچ هزاره کې په ۱۳م جولائ ۱۸۱۳ د رنجیت سنګهـ له وزیر محکم چند سره جګړه وکړه . د فتح خان کشر ورور دوست مامد له ده سره و. دوست مامد د سکهـ توپخانه ونیوله، خو سکهانو دا ټګي وکړه چې په توده جګړه کې یې دا ګنګوسه خپره کړه چې دوست مامد ماته وخوړله. وزیر فتح خان چې دا سکروټ دروغ خبره واورېدله نو د پښتو د متل په څېر خپل غوږ یې ونه کتلو ، خبره یې کره نه کړله او په شا لاړلو، او ګټلی میدان یې وبایللو. فتح خان دا ماته په ۱۳م جولائ ۱۸۱۳ کې وخوړله. د رنجیت سنګهـ پښې نورې هم ټینګې شولې او بل وار ته غلی شولو.

رنجیت سنګهـ او شجاع ـــــ شجاع او لودهیانه ۱۸۱۴ تر ۱۸۱۶
هلته په لاهور کې ، رنجیت سنګهـ ، له شجاع څخه کوه نور غمی په چل ول ځان ته کړلو.شاه زمان د شجاع له کورنۍ سره په دسمبر ۱۸۱۴م کې انګرېز ته لودهیانی ته وتښتېدلو، بیا شجاع په پټه ځان له رنجیت سنګهـ څخه ووېستلو. او د کشتواړ د راجه په مرسته یې په کشمیر برید وکړلو، خو دغه برید شنډ شولو. د نورزو په زور ورسته دی هم په ۱۸۱۶م کې له خپلې کورنۍ او شاه زمان سره یو ځائ شولو، فېرنګي اوس د دوي وظیفه له ۱۸۰۰۰ روپو څخه ۵۰۰۰۰ روپۍ کړله. اوس دوه تښتېدلي افغان باچاهان د انګریز سړو ډوډو ته ناست وو او دریم ، چې دا وخت د افغانستان باچا و هم د فېرنګیانو سړی و.

رنجیت سنګهـ او کشمیر

له دی وروسته رنجیت سنګهـ په کشمیر برید وکړلو، خو د فتح خان ورور عظیم خان ورله ماته ورکړه. او لاهور ته یې وزغلولو.

په هرات د فتح علی شاه یرغل او فتح خان ړندول او وژل (۱۸-۱۸۱۷)

دا وخت په ۱۸۱۷ کې د هرات بَوّ د اووم ځل د پاره راپورته کړل شو ، چې د فېرنګي له لارې څخه یې ځینې نور ازغي لېری کړل. او افغانستان یې ټپي له خپلو پښو وغورزولو.

د افغانستان د سپکولو او ویجاړولو د پاره د فتح علی شاه زوی ، شهزاده حسن علی مرزا د ۱۸۱۷ په وروستیو شپو کې په هرات یرغل وکړلو ، وزیر فتح خان هرات ته ولاړلو، او په کافر قلا کې یې ایرانۍ لښکر مات کړلو. په جګړه کې په وزیر فتح خان یوه سړه شوی مرمی ولګېدله او دی یې له اسه وغورزولو، او له دی سره د لښکر د نورو سردارانو پښې له میدانه وختلی او افغان لښکر مات شولو، او دغه شان یو ځل بیا ګټلې میدان وبایلل شولو، فتح خان چې سترګې پرانیستلی نو لښکر یې تیت و پرک شوې و. هرات ته چې راغلو، نو شاه مامود او د هغه زوی کامران هم راغلي و، او په باغ زاغان کې دیره وو.

د ایران باچا فتح علی شاه چې مشهد ته روان و، په لاره ورته په کافر قلا کې د فتح خان د بریالیتوب او بیا ماتی خبر رسېدلی و. د بام سیمه چې د یو غلجي د واک لاندی وه فتح علی شاه ونیوله او هم په بام کې ورسره د شاه مامود استائې ولیدل. مامود ته لا پخوا د هرات په باره کې د فرنګي او فتح علی شاه دسیسې مالومې وې. نو د وزیر فتح خان د لاسه د ایراني باچا د لښکر په ماته ، د ایراني باچا په غصه شامامود ښه پوهه و، نو ده دا استائی د ایراني باچا د غصی د سړولو ، او د دی حال د ورکولو لپاره لېږلی و، چې وزیر فتح خان ، چې د وطن د ژغورنی د پاره، کومه لومړۍ مېړانه کړی ده، او د ایران باچا ته یې چې کومه ماته ورکړی ده، په هغې کې د شاه مامود لاس ورسره نه و.

فتح علی شاه ، په افغانستان د یرغل نه کولو لپاره مامود ته دوې روغې کېښودلې، یوه دا چې، چې وزیر فتح خان دی لاس تړلی د ایران باچا ته په لاس ورکړي، او که دا نه وي نو د فتح خان سترګې دی وباسي. دا وه د انګریز استعمار ګر د اله کار فتح علی شاه، او داسی د هر استعمارګر له خوا د وطن پالنی د جرم سزا ، د فتح علی شاه د حکم سره سم ، فتح خان ته سزا ورکولو به هرو مرو په افغان اولس کې د مامود د تخت په ضد کرکه راپاروله، نو داسی موقع پکار وه، چې د ملي دودونو سره سمه وي. او د اولس رایه د دوي په لور وي. چې نه سیخ سوزېدلی وی او نه کباب.

او دا موقعه یې داسی لاس ته کړه چې د وزیر فتح خان په حکم ، دوست مامد ، د مامود د ورور ، د هرات د والي حاجي فېروز د کور تلاشي کړې وه، د حاجي فېروز د نږور رقیه بېګم چې د مامود لور او د قاسم ماندینه وه، د هغې تلاشي هم وشوه. رقیه بېګم خپل ورور کامران ته د دی سپکاوي د پور اخېستلو حال واستولو، د هغه فتح خان ته د ایران باچا ته په ماته ورکولو باندی د سزا ورکولو یوې موقعې ته سترګې وې، او دا یې بیخي سم ځائ او وخت و. او فتح خان ته د وطن ژغورنې د جرم سزا ، یانی خپل ملي خیانت کامران د افغاني روایاتو په کمبله کې پټ کړلو.

شاه مامود فتح خان په څه پلمه خپلې کوتی ته وباله او چې هغه ورغلو نو سمدلاسه يې ونيولو او په سترګو کې يې ورته د اور سلايي ووهل.

دا هغه فتح خان و چې د هرات د ټپ د نوين کولو په طريقه ، د افغانستان د سپکولو او ويجاړولو په موخه ، د انګريز او فتح علی شاه د سياست سره سم يې ، د فېرنګي استعمار د لويې دښمن شاه زمان په سترګو کې د اور سلايي وهلي وو. او د هغه د ړندېدلو سره سم پر افغانستان د انګريزي استعمار تورې تيارې وغوړېدلې. او نن چې په ۱۸۱۸ کې په هرات ، د هغه سياست لاندی ، د ايران د هغه باچا فتح علی شاه په حکم، يرغل وشولو، او فتح خان د وطن د ساتنی لپاره يرغلګر لښکر ته ماته ورکړه. نو د هم هغه حالاتو ، چې د ده پکې لوئ لاس و، په نتيجه کې ، د هم هغه باچا په حکم، د وطن دوستی په هم هغه جرم کې ، د ده په سترګو کې هم د اور سلايي ووهل شول. ......

نویَ کورنی جنګ (۱۸۱۸)

د وزير فتح خان شل ورونه وو، چې د ده د وزارت په وخت يې په ولايتونو کې لوئ قوت په لاس کې و. دوي په اصل کې ، د افغانستان د هغه وخت ټولنيزو حالاتو کې لوئ قوت په ځان پسې کړې وو. که څه هم دوي دا وخت د قبايلي امتياز لرونکو څخه وو، د هغه اولس د ګټو په ضد، تر ډېره بريده په جاګيرداره طبقه بدل شوي وو. خو لا تراوسه د جارګيرداری دَ مخه هغه قبايلي اړيکي لا هم شلېدلي نه وو. او دوي له هغو اړيکو ، د اوسنيو طبقاتي ګټو لپاره کار اخيستلو، دوي چې د فتح خان د ړندېدلو واورېدل ، نو د افغانستان د کورنی جنګ، او له هغه سره ، د هېواد په لارو لارو تلل، او تر نور لاندی کېدلو عمل نور ګړندیَ شولو.
د فتح خان ورونه ، پوردل، کوهان دل، او شېر دل چې هغه وخت له ده سره په هرات کې وو، سره د خپلوانو ، خپلی پلارنی مينې هېلمند ته وتښتېدل. په فتح خان پسې وروړ عظيم خان او يو بل کشر وروړ دوست مامد په کشمير کې وو. د هر لوري د پور اخېستلو لپاره ملاګانې وتړلې شولې.

د عظيم خان په لار ښوونه دوست مامد په کابل بريد وکړلو، او د کامران له ځوئ څخه يې ونيولو، هغه کندهار ته وتښتېدلو، چې هلته مامود او کامران له هرات څخه رارسېدلي وو. او بندي فتح خان ورسره و. مامود او کامران د ديرش زره لښکر سره د کابل په لور وخوځېدل.

دوي فتح خان ته د خپلو ورونو له جګړی څخه د درولو لپاره وويل خو هغه ونه منل. او بيا د کابل کندهار په لويه لار ، د کابل څخه اووه څلويښت ميله لېری ، په سيد اباد کې کامران په سردارانو د فتح خان د وژلو حکم وکړلو، او دغه

کېدلی شي چې فتح خان ته د ړندېدلو او د دی وحشیانه وژلو په وخت دا خبره وریاده شوې وي چې په کوم چل شاه زمان مات شوی و، هم په هغه چل دی مات کړل شو. او دا چې د وطن دښمنۍ بدل غوښې او پلاوونه دی او د وطن دوستۍ پاۍ ړندېدل یا نوکې نوکې کېدل دي. سره د دی چې فتح خان د فرنګي او فتح علی شاه لوبه درک کړی هم وه.

هر څه چې وو، دوست مامد د کامران د مخنیوي د پاره د کابل د باندی د ارغندي چوک ونیولو، کامران چې مېدان ته راغلو نو لار یې بدله کړه، او ،،چهار سیاه ،، ته ولاړلو، دوست مامد ورته ،، هندکۍ،، ونیوله. . دلته جګړه ونښتله ، کامران بر ښکارېدلو، دوست مامد د بې باوری د پېدا کولو لپاره د جعلی لیکونو چل وچلولو، کامران او د هغه پلار مامود په شپه وتښتېدل، هلته پوردل کندهار ونیولو، دوي تیروات ته ولاړل، هلته چې کوهان دل وریسې ورغلو، نو دوي هرات ته وتښتېدل، او د یادونې وړ خبره دا ده چې هرات یې ونیولو، دوست مامد او ورونو وربادی کار ونه لرلو. د مامود د هرات د تېپ درمل یې بیا هم ونه کړل..
بیا مامود او د ده ځوئ کامران او وروړسته یار مامدوزیر ، د یو افغانستان څخه جلا ، داسی تر خپل واک لاندې ساتلې و، چې انګرېزي استعمار ګرانو، او د ایران باچا ، پخوانۍ ملنډې په اسانه لګیا ساتلې شوې. او په دی طریقه یې د اباسیند د غاړی نېژدی نیم افغانستان لاندې کړلو، او بیا چېری د هرات جلا ساتل ورته مهم پاتې نه شول.

اوس په ۱۸۱۸ کښې ، د افغانستان حال دا و. چې پېښاور، کابل، غزنی، او کندهار ولایتونه د پاینده خان د زامنو، د هرات ولایت د مامود او کامران، او قطبي افغانستان د هغه ځاۍ د سردارانو په واکدارۍ کې و.

عظیم خان ، د شاه زمان یو زوئ ایوب په کابل کې باچا کړلو او پخپله یې وزیر شولو، د ایوب د باچهۍ نوم پکار و او بس !.

سکهـ افغان کشمکش ۱۸۱۸ تر ۱۸۳۸

په ۱۸۱۸ کې چې فتح خان ووژل شولو، نو په وړومبۍ لمبه کې عظیم خان، و شاه شجاع ته له کشمیر څخه مهر شوی قران شریف ورواستولو او د کومک لوظ یې ورسره وکړلو، خو وروسته چې عظیم خان پېښاور ته راغلو نو له دی لوظ څخه واوښتلو. او لکه چې مخکې ویلې شوي دي د شاه زمان ځوئ ایوب یې باچا کړلو، شجاع له لودهیانې ملا وتړله، لومړئ یې ښکته ډیره (ډیره غازیخان) ونیولو او بیا یې د کندهار مخه وکړله. هلته د عظیم خان ورنو مات کړلو، او له هغه ځایه شکارپور ته وګرځېدلو، چې هلته یې تر کال ډیره موده تېره کړله. او د ۵۰۰۰ رساله، یو څه پیاده/پلی او لسو توپو یو لښکر یې جوړ کړلو.
هر سړئ پوهېدلی شي چې فېرنګی په دوړو او باران کې د ښکارکولو ډیره تجربه درلودله. داسی ځائ چې له کلونو وروستو د دوي په دوامداره لاس وهنه جوړ شوی و، له لاسه نه ورکولو.خو لکه چې مخکې ویل شوي دي، لا په کال ۱۸۰۰ م کې یې د افغانستان د لاندی کولو د پاره، د مخ د کنډک وظیفه، رنجیت سنګهـ له اینی وه.
هلته رنجیت سنګهـ هم و دی سیلۍ ته سترګې پوټې کړې وې. او سمدستی یې په افغانستان غوټه کړله. له ۱۸۱۸ تر ۱۸۳۸ د افغانستان د تاریخ هغه پړاو پېل شولو چې سکهـ او افغان له یو بل سره په لا ډیرو خونړو جنګونو ونښتلو. د سکهـ د یرغل او د افغانانو د هېواد ژغورنې مبارزه نوره تاوده شوله. فېرنګی د خبر په ډیرئ ناست و، جاج یې اخیستلو، څار یې کولو، د امتیاز لرونکو د رانیولو سوداګانې لګیا وې، او د افغانستان د ښکېل کولو لپاره یې سم ځائ ته سترګې پټې کړې وې. او تر څو چې د رنجیت سنګهـ په افغانستان کې د نیوکو خبره وه هغه فېرنګې له لومړئ ورځی څخه د خپل جېب ګوړه ګڼله.
رنجیت سنګهـ په ۲م جون ۱۸۱۸م ملتان د مظفرخان صدوزي څخه واخیستلو، او مظفرخان صدوزئ په جګړه کې توره په لاس ووژل شو.

د خېراباد او پېښور د رنجیت سنګهـ له خوا په لومړي ځل نیول (۱۸۱۸)

لکه چې ویل شوي دي، د اباسین په کینه غاړه د اټک قلا رنجیت سنګهـ لا په ۱۸۱۳م کال کې نیولی وه. اوس په دی هر دوړ کې د لومړي ځل د پاره په کال ۱۸۱۸ کې تر اباسین راپوری وتلو. او د اټک قلا ته مخامخ یې ، د خوشال خان خټک د شعرونو خېر اباد ونیولو، چې تر اباسین د لښکرو او نورو تېریدلو راتېریدلو د پاره ډېر اهمیت لري، بیا یې په پېښاور باندی برید وکړلو، ویې نیولو او د اټک وطن پلورونکی والی جهانداد یې ږ ځان له خوا د پېښاور والی ولګولو، خو وروسته د فتح خان ورور یارمامد د رنجیت سنګهـ دا والي بیرته و ایستلو او

د ډېره جات (ډېره اسماعیل خان او ډېره غازیخان نیول (۱۸۱۸ تر ۱۸۲۱)

رنجیت سنګهـ د کشمیر د نیولو په څو میاشتو کې د اباسین د ښي لوري د سیمې اهم افغان ولایت ډېره جات ته مخ واړولو، په کال ۱۸۱۸ کې یې ډېره غازیخان ونیولو او بیا یې په ۱۸۲۱ کې ډېره اسماعیل خان لاندی کړلو. خو په دی حال کښې ، عظیم خان، د شجاع په لور له کندهار څخه شکارپور ته رهي شولو، شجاع خپل لښکر تیت پرک کړلو او لودهیانی ته بیرته د فېرنګي سیوري ته ولاړ. او فېرنګي ته یې پر انساني بنیاد د ځان د خدمت کولو او په افغانستان کې د لاس نه وهنی پر سیاست د عمل کولو موقع په لاس ورکړه .

پېښاور (۱۸۲۲)

په ۱۸۲۲ کې عظیم خان له کابل څخه پېښاور ته ولاړلو، چې رنجیت سنګهـ له افغان خاورې اټک څخه وشړي، رنجیت سنګهـ هم د اباسین په کیڼ اړخ د رود په غاړه غاړه پورته ولاړلو، خو په دی شپو کې د عظیم خان ورور یارمامد ، چې د پېښور والي و، په پټه اسونه رنجیت سنګهـ ته د بډو په توګه واستول، رنجیت سنګهـ بېرته وګرځېدلو او پوهه شولو چې یارمامد او د ده په مور ورونه ، چې وروستو په تاریخ کې د پېښوري برادرانو په نامه وپیژندل شول ، د افغانستان د ګټو خلاف ، د رنجیت سنګهـ او نورو استعمار ګرانو اسونه جوړېدلو ته چمتو دي.
یارمامد، سلطان مامد طلایي او پیرمامد د پایند ځویان وو، په تاریخ کې دوي د پېښوري برادران په نامه پېژندل شوي دي. د نادر کورنی د سلطان مامد طلایي د کونډی ده.
په ۱۹۲۹ کال کې د غازي امان الله خان د وطن دوست دولت نړولو، او د ده، د افغانستان څخه په شړلو کې د فېرنګي سره د دی کورنۍ لاس و. بیا یې د فېرنګی په مرسته، په افغانستان کې هغه فیوډالي دولت جوړ کړلو، چې هیواد یې د سامراجي نوي استعمار، د طبقاتي استثمار، ، استبداد، لوږو سپږو، بدامنۍ ، رجعت او تر شا پاتی والی په خونړو منګلو کې ساتلی و. تر څو چې د وطن او خلکو ازادي بخښونکي ستر ثور انقلاب د افغانستان د خلق ډیموکریټک ګوند په لار ښوونه پر ۲۷م اپریل ۱۹۷۸ نسکور او دړی وړی کړلو.

د نوبنار اولسي جهګړه (۱۴ مارچ ۱۸۲۳)

عظیم خان چې دا خبره واورېدله چې یارمامد ، رنجیت سنګهـ ته اسونه استولي
دي نو ډېر خواشینی شولو ، یار مامد د ورور له ویری خیبر ته وتښتېدلو او عظیم
خان پېښور ته په ۱۸۲۳ م کال کې بیا راغلو.
هلته رنجیت سنګهـ په ۱۳ مارچ ۱۸۲۳ م په اباسین راپوربوت. خټک، یوسفزئ،
او د سیمې نور ټول افغان اولسي لښکر ، د افغانستان د خاورې د ژغورنې د
پاره په نوښار کې د لنډي (کابل) رود په کیڼه غاړه غونډیانې ونیولې. عظیم خان
او افغان حکومتي لښکرد کابل رود په ښي اړخ وو.
د افغان اولسي لښکر او سکهـ خالصه لښکر لاس په لاس جهګړه ونښتله. پښتنو
په سر ښندنه، مېړانه او غضبناکو غوټو او ګزارونو رنجیت سنګهـ په ماتیدلو
کړلو، سکهـ اکالیانو نه شول کولی چې پښتنو توریالیو ته تم شي. د اکالیانو مشر
ووژل شولو، یوائې د رنجیت سنګهـ د باړی ګورکها لښکر د اولسي لښکر
ګوزارونو ته ټینګ شولو. او په هغه ورځ سکهـ لښکر د بشپړی ماتې څخه په
ګرانه پاتی شو. خو پښتنو ټینګه ملا تړلی وه چې د رنجیت سنګهـ بیخ وباسي.
عظیم خان، ورونه یې، سرداران او حکومتي لښکر په دی سخته کې او په دی
ځائ هم، د کابل رود په ښي اړخ ولاړ ننداره کوله.
رنجیت سنګهـ د افغان سردارانو د بزدلۍ، د وطن په پرتله د سرو او سپینو زرو
سره د مینی او بی د څېړنی په افواه د باور د خویونو څخه ګټه واخیستله.او شپه
په شپه یې دا ګنګوسه خپره کړله چې د عظیم خان خزانه چې د پېښور سره
چېری وه د ده کشر ورور دوست مامد وتښتوله. دا ګنګوسه عظیم خان او د ده
سردارانو ته ډېره په چل ورسول شوله. عظیم خان ریښتیا مالوم نه کړل او نه یې
د افغان اولسي لښکر له لاسه د وطن د غټ دښمن رنجیت سنګهـ د ډیر ژر په
بدلېدونکې ماتی امکان، او د وطن د ژغورنې اړتیاو ته وکتل . بس په غړ غړو
او ژړا یې پېل وکړ ، د سر او ږیری ویښتان یې شکول ، سر او سینه یې په
سوکانو وهله، او اوښکې یې په ږیره کې ګنې ګنې تویېدلی.
د افغان پتمن اولس په مېړانه ، توره، سرښندنه او ټینګه اراده مونډلی بری، د
جاګیرداری(فیوډلی) رهبری د لاسه یو ځل بیا خاورې ایری شولو. عظیم خان بې
د څه لاس ښورولو مېدان پرېښودلو او په شپه پېښور ته روان شولو، ټول افغان
اولسي او حکومتي لښکر یې تیت پرک کړلو.
د ذکر وړ خبره دا ده چې په چچ هزاره کې په ۱۳م جولائ ۱۸۱۳م ، د هرات په
کافر قلا کې د ۱۸۱۷م کال په وروستو شپو کې، او بیا په نوښار کې په ۱۴م
مارچ ۱۸۲۳م افغانانو د خپل تاریخ د ژوند ګټلې جهګړې یوائې په دی باندی
بایللی دي چې اولس به توره وکړه او په ډېره سر ښندنه به یې دښمن ته ماته
ورکړه، خو سالار یا سالاران به د خپل طبقاتي خوئ له کبله د دی مشرۍ وړ ونه
ختل. د افغان لښکر د ګټې څخه به یې د حالاتو سره سمه ګټه وانه خیستله. له
ویری یا ناپوهۍ، به یا خو یوائې د یو مشر د اس څخه پریوتلو سره به نورو
مشرانو زړه وغورځولو، او پښې به یې وختلې، یا به یې په تشه افواه/ګنګوسه

په نوښار کې د افغان د ماتی وروسته، رنجیت د اباسین له غاړی د خیبر دری تر خولې، ټول افغانستان لاندی کړلو. او ټوله سیمه یې وسپړله. بیا یې وطن پلورونکی یار مامد باجګزار ولګولو.
د عظیم خان د خزانی د غلا ګنګوسه دروغ شوله، او په یوه خبره، د افغانستان برئ په ماته بدلونکی عظیم خان اوس هم په افغانستان حکومت لا د ځان حق بللو، او کابل ته رهي شولو، خو په لاره کې د افغانستان د غمه نه، د خزانی له غمه په لټهه بند کې زړه چاودلی مړ شولو.
د فتح خان د وژلو له ورځی (۱۸۱۸) څخه تر نوښار تر جګهړی پوری (۱۸۲۳) په پینځه کاله کې رنجیت د یو لړ څه په پرته، د افغانستان د اباسین د غاړی ټوله سیمه (ډیره غازیخان، ډیره اسماعیل خان، پېښاور او هزاره) ونیوله. استعمارچي لیفټنت جنرل میکمن له دی یو سل پنځه کاله وروسته په ۱۹۲۸ کې په خپل کتاب ،، افغانستان،، کې پر مخ ۹۵ داسی لیکي، دا خبره د ذکر وړ ده، چې اوس په ۱۸۲۳ کال کې د اباسین څخه تر غرو تر لمنو افغان ولایتونه بیخي هغسی ، لکه چې برتانیا د سکهـ سلطنت او سکهـ سرحد نیولی دی، او بل دا چې کټ مټ تر هغه ځایه چېری چې نن هم زیاتره برتانوي انتظامي پوله جوړه ده د رنجیت سنګهـ لاندی و،، .

د پایند د زامنو د افغانستان ویش (۱۸۲۳)

د پایند ، چې شاه زمان په ۱۸۰۰م کال کې وژلی و، یویشت ۲۱ زامن پاتی شوي وو. د پایند مشر زوی فتح خان په ۱۸۱۸م کال کې، کامران، د ایرانم د باچا فتح علی شاه په وینا ړوند کړلو، او بیا یې ووژلو، له دی خخه وروسته بل مشر عظیم خان ، په ۱۸۲۳م کال کې د نوښار د ماتی وروسته مړ شولو، نور نو د یوې مور څخه یار مامد، سلطان مامد طلایي او نور وو چې وروسته د پېښاوري برادران په نامه وپېژندل شول. د بلی مور څخه پردل، کوهان دل، شېردل، او نور وو، چې د دل برادران یا کندهاري برادرانو په نامه پیژندل کېدل. دوي تر پایه د کندهار ولایت نیولی و، نواب جبارخان چې وروسته یې له انګرېزانو سره ښه راشه درشه لرل، د بلی مو څخه و. او تر ټولو کشران ورونه دوست مامد او مامد خان لا له بلې مور څخه وو، چې دوست مامد پکې مشر و.
دلته رنجیت سنګهـ د افغانستان د اباسین د غاړی ولایتونه لاندې کړل، هلته عظیم خان مړ شولو، او په میراثه کې یې د دیرشو کروړو روپو (چې په هغه وخت کې دیرش لکهـ پاونډ سټرلنګ قیمت و) جایداد پاتې شولو. د سردارانو ورونو د یوبل ځله خوړلو لپاره دا ښه غوښه ور هډ و. دا وو چې په دوو ډلو کې سره

په دی هړ دوړ کې ایوب باچا له کابله څخه وتښتېدلو او په لاهور کې د رنجیت سنگهـ ننواتی او وظیفه خور شولو په دغه ۱۸۲۳م کال کې دی سردارانو ورونو د کابل وېش داسی وکړلو:.
ا. د عظیم خان پاتې جاییداد به ټول د دل برادرانو سره وي. چې د باندني یرغل د مخنیوي لپاره به لگیږي. د کندهار ولایت او سیمې به هم د دی ورونو سره وي.
ب. د پېښاوري ورونو سره به سکهر، لوگر او نیم کابل ولایت وي، د رنجیت سنگهـ لاندی کړي افغان ولایتونه، ډېره جات او پېښور به هم له دوي سره وي.
ج. دا پاتی نیم کابل، کوهستان، او کوه دامان د دوست مامد په ونډه شول.
د. د جلال اباد ولایت، او سیمې د یو وراره زمان په برخه شوی.
ر. د غزني ولایت او سیمي د دوست مامد د ورور مامد خان شوې.
ن. غلجی سیمې د نواب جبار خان په برخه وختلې.
په دا ډول د افغانستان د خاورې ویشل ، او نوکې نوکې کول، د دی ورونو د وطن دښمنی سره دا هم ښکاره کوي، چې د یو څو کسانو پرته ، د وخت استحصالي طبقې بیا په پرته د دوي لوړ قشرونه، چې دی ورنو یې نمایندگي کوله، د خپلې خاورې او خلکو څومره غټ دښمنان وو.
یوې خوا ته افغان اولس، پرله پسې ، محنت، زیار او خواري کښله، هېواد یې ابادولو، هر کله چې به پر وطن د باندني پرغل د مخنیوي اړتیا وه نو توری ته به یې لاس کولو، او د وطن په ننگ به ټینگ ودرېدل، په ډیره مړانه او سر ښندنه به یې د خپلې خاوری ژغورنه کوله. بل لوري ته ، د وطن او خلکو دښمن دا قشرونه ، چې د هېواد د زیار کښونخلکود محنت هر څه یې لوټل، د وطن د پېداوار ټول وسایل یې لاندې کړی وو. په مرنۍ خاوره یې ورور وژنه او فساد جوړ کړی و. او د دی ټولو سرېېره به یې د باندني دښمن سره هم لاس وو. او د خپلې خاورې او خلکو خلاف به یې نس ورسره گډ و. هغه ته به یې یو خو هیواد بې د ټکه ټوکه ور وسپارلو او بل به یې په هغه وپلورلو، او د هغې عوض به یې واخیست. تر څو چې د خپلو استحصالي، وطن دښمنه، شومو غرضونو د پاره یې وطن ځینې کنډ کپر کړلو.
او دغو چې یې د وطن استحصال کولو، او وطن پلورونکي وو، د وطن سیاسي واک او اختیار هم د دوي په لاس کې وو. او ښه مړونه لا هم بلل کېدل. او اولس چې یې محنت کولو، د وطن په ننگ یې مړانه کوله، او سرونه یې ښندل، استحصال یې کېدلو، له واک او اختیار محروم وو، او د وخت د زمامدارانو، او امتیاز لرونکو له لاسه سپک لا له لاسه وو. د جاگیرداری ټولنیز نظام، بلکه د هر طبقاتي معاشي ټولنیز نظام به هرو مرو دغه نتیجه وي.

په ۱۸۲۳م کال کې د افغانستان سیاسي صورتحال (وضع) دا وه چې هرات تر مامود د واک لاندې و، چې دی په ۱۸۲۸م کال کې مړ شولو، نو یې زوئ کامران واکمن شولو. د اباسین د غاړی افغانستان رنجیت سنگهـ لاندې کړی و. او پر مخ غلی و. دل ورونو کندهار نیولی و. قطبي افغانستان جلا جلا واکدارانو څله وېشلی و. شاه شجاع تر فېرنگي تر سیوری لاندی ، د نورو ورانیو لپاره سترگې پوټې کړی وې.
دا وخت یواځی په کابل کې د دوست مامد زړه غوښتل چې افغانستان یو کړي، جلا جلا واکداریٔ ورکې کړي، او د رنجیت سنگهـ نیولی افغانستان هم آزاد کړي. دوست مامد په دوه کاله کې د کابل ولایت هغه بله نیمه او د نواب جبار خان په لاس کې ولایتونه، د ځان تر واک لاندې سره یو کړل. او بیرته یې د یو افغان دولت بنسټ کښېښنودلو.
د عظیم خان زوئ حبیب الله چې تش د نامه مشر ټاکلی شوی و. په دوه کاله کې دوست مامد ، و یارمامد ته پېښاور ته وشاړه.

د نیولی افغانستان د پښتنو اولسي جنگونه او سید احمد شاه بریلوي ۱۸۲۴ تر ۱۸۳۱

په دی شپو کښې رنجیت سنگهـ ته د افغانستان د نیولو سودا ډیره گرانه پریوتله، ۱۸۲۴م کال کښې له اټک څخه پورته د اباسین په دواړو غاړو پرتو د تور غره افغانانو، (چې اوس په مردان او هزاره اولسوالو کې دي) د رنجیت سنگهـ جرنیل هري سنگهـ نلوه ته کلک گوزارونه ورکړل. رتجیت سنگهـ خپل جرنیل په ډېره گرانه له ټکېدلو څخه بچ کړلو.
په دی شپو کې د هندوستان د پنداري تحریک د مشر امیر خان افغان ، یو پیرو د بریلي سید احمد شاه و. د پنداري تحریک وروروسته چې امیر خان په ۱۸۱۹م کال کښې د ټونک نواب جوړ شو، نو احمد شاه وړومبی خپل پیروان له کلکتی څخه خانه کعبی ته بوتله، بیا په ۱۸۲۶م کې بېرته ډلي ته ولاړل. او د مذهبي جنگ ږغ یې وکړلو. له ټونک څخه د سندهـ په لار کندهار ته راغلو خو هلته یې ملاتړ ونه شولو. او له هغه ځایه د روه د غرونو په مرکزي سیمه تیر شو، او د پېښور د ولایت د یوسفزو په سیمه کښې یې په پنجتار کښې په ۱۸۲۸م کال کې ځائ جوړ کړلو.
څکه چې د پېښاور او هزاری پښتانه د خپل وطن د خپلواکی لپاره له سکهـ سره په جنگ اخته وو. رهبري یې غوښتله، د سید احمد شاه له مذهبی عقایدو څخه پرته ، د وطن د خپلواکی لپاره، د سکهـ خلاف د جنگ لپاره یې سید احمد ته په زړه کې ځائ ورکړلو. وروسته دا ځائ د پټنی د وهابي تحریک اوبیا په ۱۸۵۷ کال کښې د هندوستان ازادئ د تحریک مهم سنگر و. وروسته په ۱۸۶۳م کال

هر څه چې وو ، د آزادئ غوښتونکي پښتانه مېړني په احمد شاه راغونډ شول لومړئ یې د پېښور په ناوه (وادئ) کې په اکوړه کښې په سکهـ برید وکړلو، که څه هم سکهـ سالار په شا کړل خو بیا هم د وطن پالونکو لښکر ډیر پیاوړئ وو.
په ۱۸۲۹ کال کښې ، د احمد شاه په مشرئ کښې د ننګیالیو او سرتېرو پښتنوخلکو دی لښکرد سکهـ باجګزار یار مامد ته ماته ورکړه، او پېښاور یې ونیولو، سلطان مامد طلائ سکهـ جنرل شېرسنګهـ او جنرل وېنچوره په ډیره ګرانه بچ کړلو. بیا نو سکهـ لښکر د اباسین کینې غاړی ته پوری وتلو، ، دا وخت د غرونو او سمو نور افغانان مېړني خلک په وطنپال لښکر کې راټول شو.
په ۱۸۳۰م کال کې یې بیا په سکهـ لښکر برید وکړلو، خو هري سنګهـ ماته ورکړله، او د اباسین څخه یې لویدیز لوري ته بیرته راپوری ویستلو، وروستو دی ملي لښکر پېښور ونیولو، او له سکهانو څخه یې ازاد کړلو، سلطان مامد طلایي د پښتنو خلکو د لښکر د سالار احمد شاه بریلوي تر واک لاندی شولو.
سید احمد شاه بریلوي چې پښتانه له سکهـ څخه ازاد کړل نو یې دغه پښتانه او سیمې د خپلو پېروانو د زمامدارئ لاندی کړل. نو د پښتنو په سترګو کې احمدشاه بریلوي ډیر پرېوتلو، په دی حالاتو کې سلطان مامد طلایي ، سید احمد بریلوي ته ماته ورکړه. او بیا وروسته په می ۱۸۳۱م کال کښې سکهـ لښکر په بالاکوټ کې تر احمد شاه جار وتلواو احمدشاه یې ووژلو، نایبان یې پښتون اولس سره تیت پرک شول او کهول یې بېرته د ټونک نواب ته ولاړلو.
د نوښار د ۱۸۲۳م کال له ماتی څخه وروسته، د ۱۸۲۴م څخه تر ۱۸۳۱م پوری د سکهـ نیولی افغانستان د خپلواکئ لپاره د افغان اولسي لښکر و پځپله، بیا وروسته د سید احمد بریلوي په مشرئ کې د پرله پسی مبارزی دا نتیجه وختله چې سکهـ یرغلګر لښکر یې د اباسین کینې غاړی ته پوری ایستلو، او د پېښور څخه تر هزاری پوری ټول افغانستان یې له سکهانو څخه ازاد کړلو، خو په پېښور کې سلطان مامد طلایې بېرته واکمن شولو، د سکهـ ورسره هیڅ تعلق پاتی نه شولو، یاني د وطن فروشانو بایللی افغانستان ، اولس بېرته ازاد کړلو خو وطن پلورونکئ یې بیا هم واکدار پاتی شولو ، او دا ډول کارونه ځو ځو ځلې شوي دي.

امیر دوست مامد خان (۱۸۲۶)

په دی دوران کې د ۱۸۲۳ له ویش څخه وروسته، دوست مامد له کابل څخه ډېر ګړندی، په جلال اباد، منځنی افغانستان، غزنی او ختیز افغانستان ، مرکزی افغان دولت بېرته ټینګ کړلو ، او په ۱۸۲۶ کښې یې د مرکزی افغان فیوډالی باچاهی دولت بنسټ کښېښود. او د امیر دوست مامد په نامه د افغانستان نوی باچا شولو.

د فېرنګی د تجارت، ترقۍ او امن جوړولو هلې ځلې ۱۸۳۱ تر ۱۸۳۴

دلته له ۱۸۱۸ کال څخه تر ۱۸۳۱ کال، سکهـ او افغان له یو بل سره په خونړو جنګونو ښخ وو، سخته مبارزه وه، هلته فېرنګی له هرې ویرې ازاد، له پنجاب پرته، نور ټول هندوستان په خپل استعماری سلطنت ګډ کړلو. اوس یې نو پنجاب، سندهـ او افغانستان ته د ګامونو د اخیستلو د پاره جاج اخیستل پیل کړل. په ځان یې د امن خوښونکی او تجارت ته د وده ورکوونکی کمپله واچوله.
انګریز په خپل استعماری سیاست کښې سندهـ لا له پخوا جلا ساتلی و. که څه هم د رنجیت سنګهـ د سندهـ نیولو ته زړه کېدلو، خو انګریز که یو خوا د ډېره جات او پېښور افغان ولایتونو په نیولو نه خوابښینی کېدلو خو بل خوا یې رنجیت سنګهـ د سندهـ په لور هم نه پرېښودلو. په ۱۸۰۹ م کال کې چې د فېرنګي استاذي الفنسټن شاشجاع ته وړاندیز وکړلو چې، انګریز به په سندهـ د شاه شجاع واکمني ومني ، که دی د فېرنګي سره څه لوظنامه وکړي، نو ګورنر جنرل د الفنسټن د دی وړاندیز څخه ډیر په سختۍ پر شا شولو. او ویې ویيل چې دا تجویز د سندهـ د حالاتو په باره کې ناپوهی څرګندوي. مطلب یې دا و چې ډیر ژر به بې د بل چا د مرستی سندهـ به د خپلو کورنیو حالاتو په نتیجه کې پخپله د فېرنګي لمن ته ولویږي. دسندهـ جاګیردارو واکمنانو د انګریز مخنیوی نشو کولی. نو فېرنګی ته د بل چا د منځ ته را اچول پکار نه وو.
لنډه دا چې فېرنګی په دی شرایطو کې په اباسیند او نورو دریابونو کې د تجارت د پرانیستلو کمپله په ځان واچوله، او یو لور ته یې په افغانستان کې د لاس وهنی لپاره د افغانستان او شاوخوا هر اړخیز جاج اخیستل پیل کړل. او بل خوا یې ، د رنجیت سنګهـ ، شجاع او ایران د فتح علی شاه پره یو ځل بیا چمتو کړله چې افغانستان د فیرنګی د توپک خلی ته ورولي.

د پوټنګر او برنز د جاسوسۍ پلاوي۱۸۳۱ تر ۱۸۳۴

دا وخت د برتانوی هندوستان ګورنر جنرل لارډ ولیم بېټنګ و، په کال ۱۸۳۱م کښې یې کرنل پوټینګر ، د سندهـ امیرانو ته په ښکاره تجارتي او په اصل کې د جاسوسۍ په پلا واستولو. دی پوټینګر په ۱۸۱۰م کال کې بلوچستان، افغانستان او ایران ، د دی هیوادونو په جامو او کړه وړه کې په پښو کتلی وو او د دی په باره کې یې د جاسوس په حیث فېرنګی ته ډیر مالومات ورکړي وو. وروسته د دی پلاوي یو غړي لېفټننټ برنز له سمندر څخه د اباسین او بیا د پنجاب د نورو دریابونو د اوبو په لار ، د برتانیې د باچا له خوا په سوغات کې اسونه ، په لاهور کې، د رنجیت سنګهـ دربار ته ورسول. ،، دا د اوبو په لار د اسونو سوغاتو، یواحی د دریابونو او نورو حالاتو جاسوسۍ غرض درلودلو. د ډول ډول څار

ليفټننټ جنرل ميکمن د خپل کتاب ،، افغانستان،، پر مخ ۱۰۵م داسی ليکي، د لارډ وليم انديښني ، د ده د هندوستان د سوکالۍ د پاره عملياتوڅخه، د نسل انساني لپاره، د پرامن او تجارتي منځنۍ اسيا ، ګټو ته راګرځول شوی وې.

لیفټنټ الیګزینډر برنز د بخارا په پلا (۱۸۲۳ تر ۱۸۳۴)

د سندهـ او د پنجاب د ښار وروسته ، دی ګورنر جنرل لیفټنت الیګزینډر برنز ، په ۱۸۳۲ کال کې ، بخارا ته واستولو. په ۱۸۳۲ کې دی د لودهیانی رهي شو، د لاهور په لار د اباسیند په غاړه اټک ته ورسېدلو، په مارچ کې دلته تر اباسېند راپورېوت، او د پېښور په لار کابل ته ، پر ۱۰ می ۱۸۳۲ ورسېدلو، له ده سره د ده کشمیری مرستیال موهن لعل هم ملګری و.
تر برنز د مخه، د اتلسمي پېړئ په وروستېو کلونو کې ، فېرنګی فارسټر، په ۱۸۱۰ م کال کې، مشر پوټېنګر په ۱۸۱۲م کال کې ، ښاغلی ډوري په ۱۸۲۶ کال کې ، د بنګال سروس سټرلنګ په ۱۸۲۷م کال کې، چارلس مېسن په ۱۸۲۸م کال کې ، د بنګال سویلین فریزر په ۱۸۲۹م کال کې، امریکن هرلان ، او بیا د بخارا یهودیانو ته د عیسايیت د تبلیغ په پلمه راغلی وولف، یو نیم څه په پرته نور ټول په افغانستان کې د ملا او پیر په جامو کې ګرزیدلي وو. له دی سره ، هغه یورپین او انګرېزان چې نومونه یې لا تر اوسه نه دی ښکاره شوی، هم ډېر دي، په دوي کې ډېرو خپل یاداشتونه هم لیکلی دی. د دوي یوائینی موخه د افغانستان ښار او جاسوسی کول وو.
Error! Bookmark not defined.هر څه چې وو، الېګزینډر برنز په کابل کې د نواب جبار خان سره ډېرې شپې تېرې کړلی. بیا په افغان جامو کې د قطبي افغنستان په لار بخارا ته ولاړ. هلته یې هم باچا او وزیر تود هرکلی وکړ. بیا په ایران کې د مشهد په لار ، خلیج فارس ، او له هغه ځایه کلکتی ته ولاړ. له هغه ځایه برتانوی حکومت انګلستان ته واستولو. چې د منځنی اسیا په مسله ، د ګورنر جنرل ولیم نټنګ ،، د نسل انساني په عشق،، کې د ویلېدلو حال ورکړي. په تېره یې له روس څخه د افغانستان د ساتلو په ضرورت ډېر زور واچولو.
لنډه دا چې فېرنګی د خپل څرک برنز په لاس د افغانستان، منځنی اسیا او ایران ښار وکړ. نو یې په افغانستان کې د ښکاره او نیغ په نیغه د لاس وهنی پرېکړه وکړه.
لا تر اوسه چې د پوټنګر او برنز د ښار او جاسوسی عملیات لګیا وو، فېرنګي د ایران باچا فتح علی شاه، رنجیت سنګهـ ، او شجاع یو ځل بیا پر افغانستان ور ایله کړل.[1]

د فتح علی شاه، رنجیت سنګهـ پره او نیوکې ۱۸۳۲ تر ۱۸۳۴

په هرات اتم یرغل ۱۸۳۲ :

په ۱۸۳۲ م کال کې چې برنز د لومړي ځل لپاره افغانستان ته ولاړ، د ایران باچا فتح علی شاه ، خپل ځائ نشین شهزاده عباس ، د ایراني خراسان والي کړلو. او د هغه ځوئ په هرات د اتم ځل لپاره یرغل وکړلو. محمود په ۱۸۲۸م کال کې مړ شوی و، او ځوي کامران یې د واک واګې په لاس کې نیولي وو. هغه خپل وزیر یارمامد ، شهزاده ته مشهد ته واستولو، شهزاده چې عباس مرزا نومېدلو دغه وزیر هلته بندي کړلو، او د هرات ده ته د ورکولو لپاره یې ډېر زور ورباندی واچولو، او تشدد یې پری وکړلو، خو وزیر یې مات نه کړی شو، بیا چې شهزاده ناجوړه شو نو وزیر یې ایله کړلو، او ځوي یې د هرات قلا بندي واخیستله، په دی یرغل ، فتح علی شاه ، هغه له پخوا د فېرنګي ورکړی موخه لکه د افغانستان سپکول او ویجاړول سرته رسول غوښتل. د دی ورانیو برسېره، ده دا هم غوښتل ، چې د افغان اولس

---

[1] افغان جرګه ډاټ نېټ

په دی شپو کې باچا فتح علی شاه، او وليعهد شهزاده عباس مرزا ، په يو څو مياشتو کې پرله پسی مړه شول، او د هرات قلا بندي پائ ته ورسېدله. خو بيا يې وطن وران او ويجاړ کړلو، او د افغانستان مخ ته يې داسی دوړې جوړې کړې چې د فېرنګي استعمار پکې پټ شو.

شجاع (۱۸۳۲ تر ۱۸۳۴)

په هرات د دی يرغل د مخه، فېرنګي د ژبې لاندې شجاع ته وويل، چې د ده په يو ځل بيا ځان ازمويلو دوي هيڅ اعتراض نه لري، که څه هم دا ضروري نه ده، که دی مات شي ، نو بيا به يې هم الاونس دوه چنده شي. مطلب دا چې، شجاع ته يې په افغانستان له لودهيانې څخه د دويم بريد اشاره د ډېر مکر او فريب په ژبه وکړله. الاونس يې و دی ته پريښوو چې ، ګوره د ناکامی وروسته به د ده ساتل څومره ګټور وي. په دی اس کې به له دی وروسته د زغلېدلو سپک او توان هم وي او که نه؟
د دی اشاری وروسته شجاع ، رنجيت سنګهـ ته ليکل پيل کړل. په خپله استعمارګران وايي، چې له دی سره د انګريز په دی مهم کې نور زړه ولګېدلو، او له ماتې وروسته د الاونس د ختم کېدلو د امکان خبره يې پرېښودله. پر ځائ د دی يې د الاونس دريمه لا د مخه ورکړله. ، او د مکر خبره دا ده ، چې د شجاع و يرغل ته د چمتو کولو سره سم يې و ده او امير دوست مامد دواړو ته ووييل ، چې برتانيه په دوي کې د يو څنګ هم نه وهي. شجاع په افغانستان يرغل ته تيارول او بيا د بې پلوی او لاس نه وهنی ناره کول ، دغه خو د استعماري سياست کمال دی. ! اميران سندهـ هم له شجاع سره د مرستی لوظ وکړلو.
په ۱۸ مه فروری ۱۸۳۳م کال شجاع له لودهيانې څخه مخه راوکړله، رنجيت سنګهـ و ده ته يو لکهـ روپۍ ورکړلې، او دوي دواړو ځان پله پوهه کړلو، شجاع شکار پور ته راغی، اميران سندهـ په شا شول، په ۹مه جنوری ۱۸۳۴ م کال يې له روهړئ څخه دولس ميله د سندهـ لښکر ته ماته ورکړه، اميران سندهـ پينځه لکهـه روپۍ (۵۰۰۰۰ سټرلنګز) ورکړلې.
د باړې لښکر يې د هندوستاني روهيله څخه جوړ کړلو، او د سکاټ لينډ کيمبل ، چې پخوا د کمپنی په پوځ او بيا په سکهـ پوځ کې وو ، اوس د شجاع د دی لښکر مشر و.

په کندهار يرغل (۱۸۳۴)

شجاع په ۱۸۳۴م کال کې کندهار قلا بند کړلو، دل برادرانو له دوست مامد څخه مرسته وغوښتله، شجاع درې مياشتې وروسته په ښار بريد وکړلو، چې شنډ شو، دوست مامد هم راورسېدلو، شجاع د کندهار و لوېديځ ته ځائ ونيولو، د دوست مامد او کندهاري وروڼو ګډ لښکر پری بريد وکړلو، د لښکر فېرنګی مشر کېمبل سخت ټپي شو، د هندستاني لښکر لکئ ووتله، او په ۲ م جون شجاع ماته وخوړه او سيستان ته وتښتيدلو، بيا له هغه ځايه خان قلات مير محراب خان چې د مير مامود خان زوئ او مير نصير خان نوري نمسی و، ته ولاړلو. او بيا له هغه ځايه ژوندی د فېرنګي سيوري ته ورسېدلو. کيمبل ټپي ونيول شولو، وروسته د شېر مامد په بلخ کې د افغان لښکر مشر و، ويل کېږي چې په ۷-۱۸۵۶ م کال کې مړ شو.

د رنجيت سنګهـ په پېښور يرغل ۱۸۳۴

لکه چې مخکې وييل شوی دی، شجاع د فېرنګي په خوښه په ۱۸۳۴م کال کې په افغانستان د کندهار له لوري يرغل وکړلو، رنجيت سنګهـ هم په دی منصوبه کې د شجاع سره ګډ و، د دی لپاره يې ده ته پيسې ورکړی او ځان يې پله پوهه کړلو، په ۱۸۳۲م کې په هرات د فتح علی شاه ، او په ۱۸۳۴م کې په کندهار د شجاع يرغلونه، که يو له بل څخه جلا واقعې دی،

رنجیت سنګهـ په دی ځل په لومړی پلا د بنو او کوهاټ افغان سیمې ونیولې، د شجاع او فېرنګي اصلي دسیسه /سازش سرته ورسېدلو، رنجیت سنګهـ پېښور ونیولو او دی بېرته لودهیانې ته ولاړ، له دی وروسته د ښکته ډېرو علاقې، (د ډیره غازي خان خواوشا، د اباسین او سلېمان غره تر منځ د اباسین د غاړی اوږده تراړه) د امیران سندهـ ، انګریز او رنجیت سنګهـ د سازشونو په نتیجه کې رنجیت سنګهـ لاندی کړی ـ او دلته یې د سلېمان غره په درو کې زړې قلاوې بېرته ابادې کړې.

امیر دوست مامد خان، رنجیت سنګهـ ، انګرېز او پېښور ۱۸۳۴ تر ۱۸۳۸

امیر دوست مامد خان غوښتل چې په افغانشتان کې حالات سم شي. د سردارانو له لاسه جلا جلا افغان خاوره یو شي. او د یرغلګرو لاندی کړی افغان خاوره پېښور او نوره ، بېرته ازاده کړي. او په هېواد کې معاشی سیاسی او ټولنیز ژوند پر مخ رهي شي. دوست مامد د دی لپاره د لارو امن او د د تجارت و مخ تګ ته ډېره اهمیت ورکاوه.
ده له انګریز سره، د خپلواک ملي حاکمیت لرونکې، او یو متحد افغانستان ، د سیالی او برابرئ په بنسټ اړیکي جوړول غوښتل، او غوښتل یې چې ، فېرنګی ده ته د افغانستان په خاوره یرغلګر رنجیت سنګهـ په خلاف کومک ورکړي. خو دی په دی پوهه نه و، چې د کورني وجوهاتو په پرته، د افغانستان په کنډ کپر کېدلو کې د فېرنګي د سازشونو /دسیسو هم لویې لاس و. پېښور خو د فېرنګي، شجاع او رنجیت سنګهـ په سازش مرییې شوی و. او بیا دا چې په اصل کې فېرنګي پخپله پېښاور ته سترګې پټې کړې وې. رنجیت سنګهـ خو هسې یو اله کار و. او د انګرېز د اصل اهدافو یې هسی ځان ناخبره اړولې و.
هري سنګهـ چې افغان خاوره لاندې کړه، نو دوست مامد د دی د ازادئ لپاره په مبارزه لاس پورې کړلو، ده چې د دی لپاره کوم ګامونه واخیستل، په هغو کې ځینې داسی وو،
انګریز ته یې د دوستئ لاس وروړاندی کړلو، او د رنجیت سنګهـ خلاف یې کومک وغوښت. خو دوست مامد دی ته نه کتل ، چې فېرنګي خو ټول هندوستان په دوستئ کې نیولې و. او په افغانستان کې یې د لاس وهنې حق په ،، دوستی،، کې ترلاسه کړی و.
هر څه چې وو ، خو دوست مامد بیا په ۱۸۳۵م کال کې د پېښاور د ازادولو لپاره پخپله په سکهـ برید وکړلو، خو د سردارانو د سازشونو په نتیجه کې په ۱۱ م می ۱۸۳۵م د سکهـ تر مخ بېرته په شا ولاړ.وررسته چې ، په مارچ ۱۸۳۶م کال کې د لارډ ولییم بنټنګ پر ځائ لارډ آک لېنډ د برتانوي هند ګورنر جنرل راغلی، نو دوست مامد د مبارکئ او هرکلی لیک ورواستولو، خو د انګریز د افغانستان په ضد د محاذونو جوړولو او لاس وهنو سربېره ، لارډ آک لېنډ ځواب ورکړو ، ،، برتانوي حکومت د نورو آزادو دولتونو په جارو کې د لاس وهنې عادت نه لري .،، .